

Listy

Ročník 33
Cena 30 Kč / 1,20 €

3
2026

SLOVÁKOV A ČECHOV, ktorí chcú o sebe vedieť viac

Igor Otčenáš – Absyntáci (rozhovor Listov) • Peter Cabadaj – Muž mnohých tvárí – Vlado Bednár (Nedožitý 85. jubileum narodenia) • Vladimír Dubeň – Lipsko – mesto kníh a veľtrhov • PK – Slovenský fotograf v Praze • Anna Sláviková – Podláhol sile ľudovej hudby (Miroslav Dudík) • Iva Poláková – Kazateľ Ján Bohdan Hroboň • Dominika Paštéková – Cesty nielen po Slovensku • Iveta Galbavá – Krst knihy chynorianskej rodáčky MUDr. Darinky Bujalkovej v Prahe a Odišiel Pavel Klikar – muzikológ, dirigent a pedagóg • Veronika Cvinčeková – Rozhovor s PhDr. Alicou Virdzekovou • Igor Otčenáš – Slovenská a česká knižnica • Peter Kozma – Čipové centrá na Slovensku a v Čechách • Ľuboslav Moza – Michal Straška a jeho ceruzky • Petr Kuneš – Jeden z našich fenoménů • Príloha Lampáš – Alexandra Brocková – Ptáci roku 2026 v Česku a na Slovensku a Marek Lentvorský – Konzervovanie zabudnutím •

Výber zo slovenských programov na marec a apríl 2026

Programy DOMUS SM v ČR, z. s.
a ANM, z. s.

Vážení čitatelia, Listy Slovákov a Čechov č. 4 a č. 5 nevyjdú tlačou, ale budú prístupné na internete www.klubsk.net pod Aktualitami. Vytlačené budú spoločne s Listami č. 6 a rozoslané poštou po získaní dotácie MK ČR a ÚSZZ.

S ospravedlnením Vaša redakcia

5.– 8. marca

Exkurzia Gymnázia Bruntál do Žiliny a okolia v rámci spolupráce s Gymnázium Varšavská cesta

Návšteva pamiatok – vodný hrad Budatín, Rajecké Teplice a múzeum Jozefa Gabčíka atď.

V rámci prípravy na Pražskú medzinárodnú konferenciu slovenských a českých stredoškôľakov 2026.

13. marca 15.30 hod.

Online setkání se zástupci Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT)

Obsah setkání: Slovenština ve vzdělávání dle Evropské charty regionálních či menšinových jazyků; Slovenské národnostně menšinové školství dle § 14 Vzdělávání příslušníků národnostních menšin; Možnosti zavedení výuky slovenštiny jako nepovinného předmětu; Možnosti zřízení zahraniční školy na území ČR. K tomuto tématu byl aktualizován i článek na stránkách MŠMT: Informace o podávání žádostí o povolení plnění povinné školní docházky v zahraniční škole na území ČR, MŠMT ČR.

19. marca 14 hod.

Gymnázium Varšavská cesta Žilina

Vzdelávací seminár k pamätníkom regiónu viažúcim sa k národnostným menšinám (ortodoxná synagóga a židovský cintorín, budova divadla, zámok Budatín atď.)

Pripravila PhDr. Alica Virdzeková.

25. marca 17 hod.

Kaviareň DNM

Veľkonočný týždeň vo zvykoch a tradíciách národnostných menšín: slovenskej, nemeckej, ukrajinskej, ruskej, rusínskej

Výklady s prezentáciou v spolupráci s DOMUS SM v ČR a s Akademií národnostných menšín. Program sa uskutoční vďaka podpore MK ČR a Magistrátu hl. m. Prahy.

10. apríla 17 hod.

Kaviareň DNM

Podvečer k výročiu vojny na Ukrajine

Pripravil DOMUS SM v ČR a Akadémie národnostných menšín. S podporou MK ČR a Magistrátu hl. m. Prahy.

Uvedené programy pripravené DOMUS SM v ČR sa uskutočnia vďaka finančnej podpore MK ČR, Magistrátu hl. m. Prahy a MŠMT v ČR, ktorú udelili projektom DOMUS SM v ČR.

VEĽKÁ NOC, jej zvyky a tradície národov a národnostných menšín

25. marca 2025 17 hod.

DNM kavárna

Vocelova 602/3

Praha 2

Pripravil DOMUS SM v ČR a ANM

vďaka podpore MK ČR

a Magistrátu hl. m. Prahy.

INDEED

Prvý výtvarný salón spoločnosti Artem.

Slávnostné zahájenie tejto rozsiahlej, medzinárodnej a predajnej prezentácie súčasného umenia sa uskutoční dňa 06. 03. 2026 (piatok) o 18.00 hodine

„V oblasti umenia, so zameraním na jeho výtvarné disciplíny žijem, rozprávam a píšem desiatky rokov. Dávam priestor štandardu, podporujem tvorivosť a ambície, a občas ma prekvapí umelecká kvalita, originalita a svojská kreativita. Umenie prezentuje ľudskú existenciu nielen naprieč svetom, ale i vesmírom. Je prejavom jedinca pre celé ľudstvo.“
L.M.

Kurátor PhDr. Luboslav Moza, PhD.
člen Európskej akadémie vied a umení

v reprezentačných výstavných priestoroch partnerskej Gallery ONE ONE v Prahe.
za osobej účasti vystavujúcich autorov.

GALLERY ONE ONE
Truhlařská 11, Prague 1

Kultúrny program, občerstvenia a umelecké objavy.

Galéria ONE ONE /Truhlařská 11, Praha 1 Otvorená denne UT - SO: od 13.00 do 18.00 hodiny
a diela si budete môcť pozrieť do 29. 03. 2026.
R.S.V.P. : e-mail: artem@artem.sk info@galleryoneone.com

Slovo redaktora

Vážení a milí čitatelia, nastal marec predjarný i jarný, veď 21. marec je dňom jarnej rovnodennosti. Zaujímavé boli a sú tradície, ktoré sú spojené so starým Rómom. 1. marec bol Novým rokom v starom Ríme. 2. marec bol dňom posvätných a liečivých studní, ktoré sa v tento deň čistili, aby sa obnovila ich liečivá sila. Zvyk vylievania a čistenia studničiek sa dochoval v Čechách a Slovensku. Nemal pevný dátum, studničky sa vylievali na jar v období sucha. Vylievali ich dievčence, čisté panny, preto sa pre istotu vyberali dievčence osemročné. U nás je známy Medzinárodný deň žien, ktorý sa slávi 8. marca. Jeho pôvod je taktiež v starom Ríme, kde bol tento zasvätený bohyni Junone, ktorú sprevádzalo dvadsať sedem dievčat v dlhých rúchach. U nás 8. marec prešiel mnohými premenami, ale slávi sa dodnes, najmä v pracovnom prostredí. Bol populárny u mužského osadenstva. Ženy sa ponáhľali domov – vybrať deti zo škôlky, družiny, prichystať večeru, skontrolovať úlohy atď.

Ilustrácia:
Dominika Sládková Paštéková

Marec býval Mesiacom knihy. Staršia generácia veľa čítala. Síce nie všetci, ale mnohí áno. Televízia sa rozšírila v šesťdesiatych rokoch minulého storočia, dal sa počúvať rozhlas, ktorý vysielal čítanie na pokračovanie, inscenácie kníh, rozprávky. Večer sme spravidla čítali buď vlastné knihy, knihy z knižnice rodičov, alebo knihy z mestských i školských knižníc. Bolo lepšie čítať krásne príbehy ako látať deravé ponožky, alebo pliesť svetre. Naučili sme sa čítať s hlbokým porozumením textu, ktorý sme mali pred sebou. Prežívať príbeh. Dodnes si pamätáme príbehy chlapcov z Dvoch rokov prázdnin, dobrodružstvá Toma Sawyera, ale i večne zasnenú Annu zo Zeleného domu. Postupne, bez nariadenia slovenčinárky, sme začali čítať klasickú svetovú literatúru. Prečítať v jedenástich rokoch Dostojevského Zločin a trest bolo desivé. Našťastie nasledoval Mauglí a ďalšie knihy.

Dnes sa číta oveľa menej. Aj preto, že sa z detských myslí vytratilo ono hlboké porozumenie textu, ktoré robí čítanie zážitkom takým potrebným pre život.

Helena Nosková, marec 2026

OBSAH

Absyntáci (rozhovor Listov).....	2
<i>Igor Otčenáš</i>	
Muž mnohých tvári – Vlado Bednár (Nedožitý 85. jubileum narodenia).....	5
<i>Peter Cabada</i>	
Lipsko – mesto kníh a veľtrhov	8
<i>Vladimír Dubeň</i>	
Slovenský fotograf v Praze	11
<i>PK</i>	
Podľahol sile ľudovej hudby (Miroslav Dudík) ..	12
<i>Anna Sláviková</i>	
Kazateľ Ján Bohdan Hroboň	14
<i>Iva Poláková</i>	
Cesty nielen po Slovensku	16
<i>Dominika Paštéková</i>	
Krst knihy chynorianskej rodáčky MUDr. Darinky Bujalkovej v Prahe a Odišiel Pavel Klikar – muzikológ, dirigent a pedagóg	18
<i>Iveta Galbavá</i>	
Rozhovor s PhDr. Alicou Virdzekovou	19
<i>Veronika Cvinčková</i>	
Slovenská a česká knižnica	22
<i>Igor Otčenáš</i>	
Čipové centrá na Slovensku a v Čechách	24
<i>Peter Kozma</i>	
Michal Straška a jeho ceruzky	26
<i>Luboslav Moza</i>	
Jeden z našich fenoménů	28
<i>Petr Kuneš</i>	
Príloha Lampáš – Ptáci roku 2026 v Česku a na Slovensku....	29
<i>Alexandra Brocková</i>	
Konzervovanie zabudnutím	
<i>Marek Lentvorský</i>	

Listy Slovákov a Čechov, ktorí chcú o sebe vedieť viac

Vydáva: Dokumentační a muzejní středisko slovenské menšiny v ČR v spolupráci s Klubom slovenskej kultúry a Slovensko-českou spoločnosťou
• Sídlo redakcie: Vocelova 602/3, 120 00 Praha 2 • Číslo 3/2026 pripravili: šéfredaktorka PhDr. Helena Nosková, CSc., tel.: 603 824 370, zodpovedný redaktor a grafická úprava Milan Šmíd, tel. 604 545 555, redakcia – Eva Belzová, Ing. Eva Zajíčková, CSc. • Výtvarná spolupráca: Dominika Sládková Paštéková • Redakčný kruh: Miroslav Brocko, Mgr. Martin Guzi, PhDr. Slavomír Michálek, DrSc., PhDr. Radovan Čaplovič, Toňa Revajová • E-mail: noskova@usd.cas.cz, listy@franklin.cz • Rozširuje DOMUS SM v ČR, Klub slovenskej kultúry a Česká pošta, s.p. • Internetovú verziu nájdete: www.klubsk.net • LISTY vychádzajú vďaka podpore MK ČR a ÚSZZ SR • DTP: Studio Franklin • Tlač: Tiskárna Triangl • Do tlače odovzdané 9. 3. 2026 • Registrácia vydavateľa časopisu LISTY – Dokumentační a muzejní středisko slovenské menšiny v ČR: MK ČR E 6584 • ISSN 1213–0249 • Cena jedného výtlačku je 30 Kč/1,20 € • Ročné predplatné 120 Kč prijíma Dokumentačné a múzejné stredisko slovenskej menšiny v ČR a KSK na adrese redakcie a číse účtu 43-4323110237/0100 • Nevyžiadané rukopisy sa nevracajú • Akékoľvek rozširovanie celku aj častí textov v elektronickej alebo v papierovej verzii podlieha schváleniu vedenia DOMUS SM v ČR a KSK • Foto na titulnej stránke: Mojmír Baran – Absynt

Žilinské vydavateľstvo Absynt patrí medzi najvýraznejšie slovenské literárne značky zamerané na literárnu reportáž a kvalitnú non-fiction literatúru. Založili ho Žilinčan Juraj Koudela a Krakovčan Filip Ostrowski s ambíciou vydávať knihy, ktoré otvárajú dôležité témy, približujú vzdialené krajiny aj skryté spoločenské javy a zároveň kladú dôraz na silný autorský hlas, poctivú redakčnú prácu a výrazný vizuálny štýl.

ABSYNŤÁCI

Mali ste na začiatku nejaké ilúzie o vydávaní kníh na Slovensku?

FO: Ja by som nehovoril o nejakých ilúziách. Vydávanie kníh je podľa mňa práca, ktorá sa robí. Nezanedbávať nič, lebo všetko tu hrá nejakú rolu. Preto aj my normálne chodíme do práce a pracujeme. My sme tu každý týždeň. Ja som síce v Krakove, ale možno by sa to dalo vymyslieť tak, že by som chodil raz za tri týždne alebo nejak, však „veď si nejak poradíte“.

JK: Dalo by sa ísť aj v nejakom povedzme krízovom režime. Pre nás je však dôležité, že sa tu stretávame. Je to spolupráca a je tisíc detailov, ktoré treba pospájať a vyriešiť, kvôli čomu je potrebný osobný kontakt.

Je toto vaše jediné zamestnanie? Uživí vás to?

FO: Nie vždy je to jednoduché, ale okrem nás to uživí aj pár ďalších ľudí okolo toho.

JK: Máme dvoch interných zamestnancov a potom ľudí, ktorí spolupracujú externe, často pochádzajú z iného mesta.

FO: Napríklad spisovateľ Janko Púček, ktorý býva v Dubnici. Popri pracovných aktivitách u nás si píše svoje veci.

Ako sa to celé začalo a ako vznikol Absynt?

FO: Treba začať tým, že my sme sa najskôr spoznali v inej firme. Tam sme našli spoločnú reč, bolo nám spolu dobre, vedeli sme sa porozprávať. Veľa času sme strávili na cestách v aute, bola to taká práca, že sme cestovali. A postupne sme začali pracovať s nejakou myšlienkou a rozvíjať ju.

V ktorom roku sa to začalo? Kedy vznikol ten nápad založiť vydavateľstvo?

JK: S nápadom sme prišli v roku 2014, niekedy na začiatku. A je potrebné povedať aj to, že sme boli na životných krížovkách. Hľadali sme niečo iné, mali sme už okolo štyridsať, mali sme zamestnania a rozmýšľali sme, že chceme robiť niečo sami

pre seba – to je asi sen každého, kto je zamestnaný. Ja som vyštudoval poľskú literatúru, a tak som rozmýšľal, že by som začal prekladať diela z poľštiny a ponúkať ich slovenským vydavateľom. A bol tu jeden fenomén: v Poľsku je veľmi silno zastúpená literárna reportáž, čo na Slovensku vlastne neexistovalo...

Myslíte niečo v tom zmysle, ako boli knihy Mariusza Szczygiela?

JK: Áno. Slovenské vydavateľstvo Premedia vtedy vydalo jeho knihu, ale vyšla po česky. A presne to zobrazovalo pohľad na trh: vydali to po česky, lebo si asi netrúfali, alebo nepredpokladali, že na Slovensku nájdú dostatočné množstvo čitateľov pre takýto typ knihy. V tých rozhovoroch s Filipom som mal pôvodne predstavu,

že preložím knihu a ponúknem to nejakému vydavateľstvu. A Filip prišiel s nápadom: prečo si nezískať viac informácií o tom, ako sa knihy vydávajú, ako funguje knižný trh? Stretnutia potom začali mať úplne iný ráz. Už to nebolo len o tom, ktorá kniha nás baví a ktorá nebaví. Začali sme cielene stretávať ľudí z knižného trhu a zisťovať, čo znamená vydávať, ako sa kupujú licencie, ako funguje redakcia a tak ďalej. V roku 2014 sme sa rozhodli, že sa do toho pustíme. Rok sme sa pripravovali: preložiť prvé tituly, vytvoriť vydavateľstvo, vymyslieť jeho názov, vygenerovať si spôsob distribúcie kníh, mať dizajn, lebo pri vstupe na trh sme si uvedomovali tri neznáme. Prvá: žáner literárnej reportáže nebol na Slovensku pomenovaný ako žáner – aj keď knihy vychádzali, nebolo to takto uchopené. Druhá: zakladali sme nové vydavateľstvo, ktoré nikto nepoznal. Tretia: chceli sme priniesť autorov, ktorí vtedy na Slovensku neboli – myslím, že väčšina našich autorov na Slovensku debutovala s nami. Tak sme sa chceli pripraviť čo najlepšie. Prvú knihu od poľského autora Pawla Smoleńského *Oči zasypané pieskom* sme vydali vo februári, marci 2015.

FO: A bola tam ešte jedna neznáma: pre tú kultúrnu obec sme boli stále no-name ľudia. Ja som Poliak, poznal som len Juraja. Okrem toho kultúrna obec je najmä v Bratislave, takže sme potrebovali vybudovať si nejakú dôveru. Boli sme dosť naivní, zdalo sa nám, že všetko je možné. Keby som vedel to, čo viem dnes, tak by som do toho asi ani nešiel. Naložili sme si prvé knihy do ruksaku, rozdelili sme si Slovensko: ja na východ, Juraj na západ. Prišiel som do kníhkupectva Alter Ego v Kežmarku: „Dobrý deň, ja som z Poľska, volám sa Filip, ideme vydávať reportáže, budete nás predávať?“ A potom som rovnako zaklopal na dvere aj v košickom Artfore. Akú dôveru som asi mohol vzbudzovať? Poliak so slovenskými knihami... Predstavte si to naopak: Slovák s knihou príde do Krakova do prestížneho kníhkupectva a povie, že prichádza ponúknuť poľskú knihu – kto by tomu veril? Vtedy to bolo podobné.

JK: Podobné to bolo, aj keď sme prišli za Pavlínou Morháčovou, dnes našou dvornou grafičkou. Dvaja cudzí chalani prídu, deklarujú myšlienku, že chcú niečo zrealizovať – a vy to musíte dotiahnuť tak, aby tomu uverila a pustila sa do tvorivej práce: vymyslela logo, celú edíciu, dizajn vydavateľstva. Ale ona tomu uverila po jedinom stretnutí v kaviarni. To je tiež veľká vec.

FO: Zároveň si pamätám, že nám hovorili: paperback nemá na Slovensku šancu. Stretli sme sa aj s predstaviteľom nejakej štátnej kultúrnej organizácie a ten nám povedal: „Znie to dobre, teda keď máte veľa peňazí a času, aby ste to do toho investovali.“ Ďalší autor

nám povedal: „Takto sa robia lacné knihy.“ V Artfore v Bratislave si pamätám vetu: „Pozri sa, ja musím objednať dvadsať kusov, aby som to vedel vystaviť, aby som spravil pyramídu a bolo to viditeľné.“ Čiže spätná väzba nebola len, že je to super. Potrebovali sme veľa odhodlania, vášne, aby nás to nestiahlo dole.

To tak býva. Niektorí vás potľapkajú po pleci, že „fajn“, a potom si myslia svoje. A zároveň, knihy nie sú artikel, na ktorom rýchlo zbohatnete...

FO: My sme verili, že to biznisovo obstojí. Že si vytvoríme dve pracovné miesta. Že budeme malé vydavateľstvo, ktoré bude vydávať okolo desať pôvodných titulov ročne a uživí nás to.

JK: Videli sme, že reportáž v zahraničí funguje – v Poľsku a aj inde. Že najskôr existujú vydavateľstvá, ktoré sa tomu venujú, a potom aj komerčné vydavateľstvá majú reportážne edície. Tak sme verili, že to má potenciál obstáť aj v tvrdých komerčných podmienkach knižného trhu.

FO: Vedeli sme, že to nebude zo dňa na deň. Boli sme na to mentálne pripravení, išli sme krok za krokom.

Aká bola reakcia čitateľov a knižného trhu?

FO: Keď začali prichádzať prvé pozitívne odozvy od čitateľov, bolo to znamenie, že to budí záujem. A tiež bol v tom faktor novosti – ľudia boli zvedaví, čo je to ten Absynt, počuli, že je to zaujímavé.

JK: A na konci roka sme dostali veľké potvrdenie, že ideme dobrým smerom: mali sme šťastie, že Svetlana Alexijevič získala Nobelovu cenu, a my sme mali práva na jej knihu *Vojna nemá ženskú tvár*.

FO: A ešte jedna dôležitá vec: mali sme šťastie, že sme sa obklopili ľuďmi, ktorí sú naozaj šikovní. Pavlína, Janko Púček... S Pavlínou sme na jednej vlne, čo sa týka hodnotenia sveta a prístupu.

Sídlo vydavateľstva máte v Žiline a Filip pochádza z Krakova. Nebol to spočiatku hendikep?

JK: Dôvod, prečo sme v Žiline, je jednoduchý: pochádzam zo Žiliny a bývam v Žiline. A z Krakova do Žiliny je to bližšie ako do Bratislavy. Ale samozrejme, že sme uvažovali, že to budeme robiť v Bratislave. Na začiatku sme cestovali do Bratislavy každé dva-tri týždne. Sídlo firmy tam byť nemusí, ale kontakty sú dôležité – budovať väzby s kníhkupecami, s inými vydavateľmi, s ľuďmi okolo trhu.

Ako vznikol názov vášho vydavateľstva?

FO: Boli sme na spoločnej chate, aj s rodinami. Bol to taký brainstorming v prírode.

JK: Mali sme niekoľko pracovných verzií. Chceli sme, aby to spĺňalo aj marketingové pravidlá: jednoslovný názov, ľahko zapamätateľný, trochu provokatívny, drsný, aby to sedelo k literárnej reportáži.

FO: Zároveň sme vymysleli názov edície: prekliati reportéri. Fungovalo nám to ako „prekliati básnici“ – že v niečom sú prekliati, hľadajú pravdu hlbšie pod povrchom.

FO: Absynt ako názov sa nám zdal provokatívny a drsný, a zdá sa, že to zafungovalo. Ľudia si s tým slovom začali pracovať sami: absyntáci, absynták, naše knihy volajú familiárne absyntovky, aj sa to dobre vyslovuje. Píšu nám do mailu „Dobrý deň, absyntáci“, aj sa tak oslovujú na sociálnych sieťach. Ako keby to slovo pomohlo ľuďom sa okolo toho združiť.

Koľko titulov vydávate ročne?

FO: Teraz vydávame medzi 25 a 40 kníh ročne, ale na oboch trhoch – vydávame po česky aj po slovensky. Radi by sme mali dostatok času „potiahnuť“ ešte väčšmi český trh. Na Slovensku sme urobili kus práce, ale stále treba niečo robiť. A nemáme energiu druhýkrát to celé vychodiť ako na začiatku. To je limit. Ale vari sa to raz podarí. V Čechách sa ešte nepoznáme tak so všetkými sieťami, nie sme tam tak často.

Potrebuje v Čechách nájsť distribútora?

JK: Nie, to my máme. Máme asi štyroch. Od nich závisí, ako vedia knihy technicky dodať na miesto. Ale treba tam budovať brand, značku. To je minimum, ktoré môžeme spraviť, ale ľudia sa o tom musia dozvedieť. Zatiaľ v Čechách vydávame okolo osem titulov ročne.

FO: A to sa vybuduje len tým, že sme tam prítomní: že sa zúčastňujeme, poznáme recenzentov, poznáme ľudí, ktorí robia eventy, festivaly... Ale my sme tam príliš málo. To je problém, lebo tam tak často fyzicky nebývame.

Stalo sa vám, že ste pri niektorom titule čakali, že vyvolá veľký ohlas, a nevyšlo to? A naopak – že ste niečo vydali, lebo vás to bavilo, a zrazu to „buchlo“?

FO: My sme nikdy nešli vydať knihu s tým, že bude úplne bez odozvy – naše knihy majú svoje limity, ale určite máme tituly, pri ktorých sme čakali, že v spoločnosti zarezonujú viac, a z rôznych dôvodov sa to nestalo.

JK: A naopak, sú knihy, ktoré prekvapia. Dobrý príklad je kniha Martina Pollacka *Americký cisár*. Hovorili nám: kto by to čítal... Ale my sme to vydali, hoci to už vyšlo aj v češtine, no ukázalo sa, že ľudia to čítajú.

FO: A ľudia začali komentovať, autor sem začal chodiť, mali ho radi. A zafungovalo to aj v spoločenskom diskurze: v čase utečeneckej krízy sa to začalo čítať ako vysvetlenie mechanizmov: že mechanizmy sú v podstate rovnaké. A na druhej strane je tu napríklad kniha *Pre jednu a sto piesní* Liou I-wua. Je to čínsky disident, ktorý napísal knihu o tom, ako sa zúčastnil udalostí na námestí Tiananmen, ako bol vo väzení, aké tam boli podmienky, čo cítil, ako ušiel do Berlína, kde žije. Prišiel sem, mali sme s ním moderovanú diskusiu na festivale, televízia s ním robila rozhovory, no ľudia to nechceli čítať, aj keď sa zdalo, že Čína tu rezonuje. To nás zaskočilo.

A čo slovenskí autori?

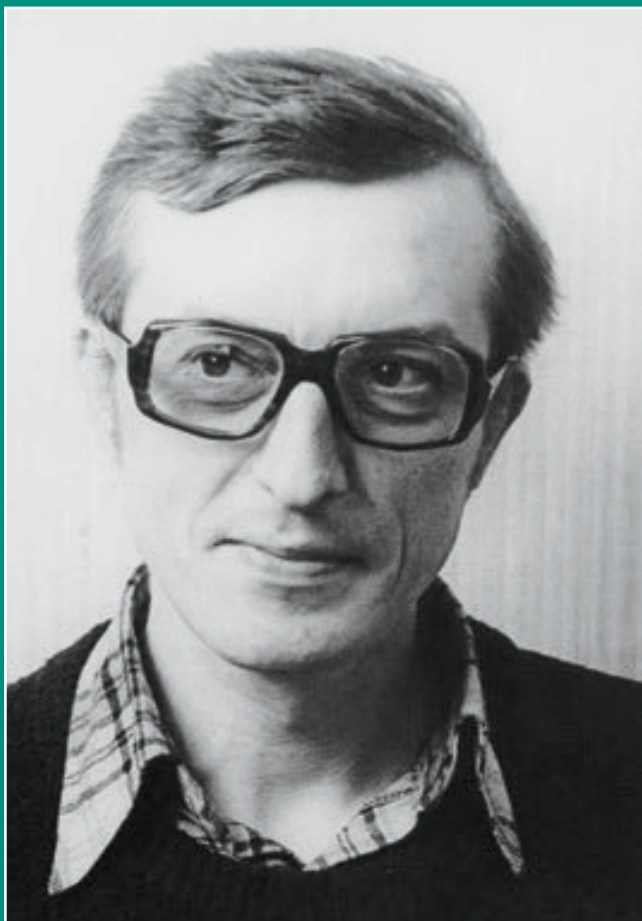
JK+FO: Vydali sme niekoľko titulov Andrejovi Bánovi, vydali sme ostatnú knihu Tomáša Forró *Spev sirén*, Zuzka Keplová u nás vydala knihu *Tvarožkovci*, Lukáš Onderčanin *Utópia v Leninovej záhrade*, vydali sme Magdalénu Rojo, Mareka Hudeca...

Ako vidíte svoju perspektívu na knižnom trhu, aké sú vaše plány?

JK: Situácia na knižnom trhu bude určite kopírovať hospodársku situáciu na Slovensku. Nejdeme teda do najlepších časov, ak už v nich nie sme. Chceme však pokračovať v tom, čo robíme dobre a samozrejme sa zlepšovať. Vieme, že vydávanie kníh je podnikanie a to musíme rešpektovať. Chceme sa však rozvíjať, vydať viac titulov v Čechách.

FO: Budeme mať knihu, ktorá by mohla zarezonovať, totiž knihu o Spiši, presnejšie zbierku reportáží, aký je tento kraj komplikovaný, čo sa s ním za tie desaťročia stalo. Myslím si, že to vyvolá aj kontroverziu, lebo to bude skôr taký multikulti príbeh proti stereotypom. Ale tešíme sa na to.

Za rozhovor ďakuje Igor Otčenáš
Foto: ABSYNT

Muž mnohých tvárí Vlado Bednár

(Nedožitá 85. jubileum narodenia)

Príslušník generácie 60. rokov, prozaik, humorista a satirik, inovátor tvorby pre deti a mládež, prekladateľ, novinár, redaktor, ale i mystifikátor, hubársky expert, orientačný bežec, ochranár prírody, turista... Tým všetkým stihol byť počas nedlhej životnej púte Vlado Bednár, od ktorého narodenia uplynulo 11. februára 2026 osemdesiat päť rokov.

TÚŽBA ZVANÁ INFARKT

Narodil sa, vyrastal a trvale žil v Bratislave. Otec Štefan Bednár bol síce známym maliarom a karikaturistom, ale inklinoval tiež k literárnej a publicistickej činnosti. Vlado absolvoval štúdium žurnalistiky na Filozofickej fakulte UK v Bratislave (1964), kde ostal pôsobiť na Katedre novinárstva ako odborný asistent. Súčasne pracoval v redakcii Kultúrneho života, neskôr bol redaktorom mládežníckych časopisov ABC pionierov a Prúd (1966 – 1970), vydavateľstva Smena (1970 – 1975). Externe v roku 1969 redigoval v mesačníku Mladá tvorba ako jeden z mnohých šéfredaktorov (s L. Dohnalom, E. Havettom, K. Földvárim, T. Janovicom, M. Labudom, M. Lasicom, I. Lutherom, J. Melkovičom, I. Popovičom, V. Popovičom, J. Satinským a M. Vanekom) recesistický „magazín nenáročného diváka pre otázky zlatej strednej Európy“ Infarkt. Články v ňom uverejňoval aj pod pseudonymom Quido Maria Piaček. Naraz až 13 šéfredaktorov prílohy – všetko výrazné tvorivé osobnosti – zabezpečovalo, že jeden cenzúrou odvolaný mohol byť hneď nahradený ďalším. Apropos, bol to práve Vlado Bednár, večne túžiaci vydávať humoristický časopis, kto prišiel krátko po okupácii v auguste 1968 s myšlienkou, že teraz nastal ten pravý okamih na Infarkt... Od roku 1975 až do svojej tragickej smrti 17. januára 1984 žil na „voľnej nohe“.

INOVÁCIA ŽÁNRU SATIRY

„Keď som začal písať, každý mi hovoril: Píš o nás. Keď som o nich napísal, vzbúrili sa: Píš o iných.“ Kvapkou zveličenia možno citované slová Vlada Bednára pokladať za „tvorivú skicu“ obávaného satirika. Kto ho však bližšie poznal, vie, o čom je reč – o otvorených očiach, ktoré videli všetko, čo malo zostať skryté, o dráždivom nutkaní sprostredkovať vlastné poznanie širšiemu auditóriu.

Hádam uznáte, že s naznačeným osobnostným „batohom“ vôbec nie je ľahké pohybovať sa voľne v nijakom politickom

Vlado Bednár v strede so šiltovkou s kamarátkami a kamarátmi v jednej z bratislavských krčiem (druhá polovica 70. rokov minulého storočia)

teréne. Platilo to o ére, v ktorej Bednár fungoval, keď spoločnosť viac ako inokedy strihala dvojaký meter vlastnej existencie – na jednej strane okázala prezentácia úspechov, ale i defektov, faulov a zlyhaní v pulzovaní nudnej stereotypnej každodennosti, na druhej strane vonkajšková kulisa dokonalosti trápne demonštrovaná súvekými papalášmi. A jednoznačne to platí aj v dnešných časoch, čo možno ilustrovať na nespočítateľnom množstve príkladov „zlej praxe“...

Knižne debutoval talentovaný Bednár satirickou prózou *Uhni z cesty* (1964). Umenia chtivý mládenec v príbehu križuje Slovensko a na vlastnej koži „ochutnáva“ trpké plody všakovakých spoločenských chorôb, prešlapov, nenormálnosti a absurdného konania. Parafrázujúc istého klasika, aktéri dejov to zväčša mysleli dobre, ale všetko nakoniec dopadlo ako obvykle. Medzi riadkami však možno čítať odkaz, že hoci nikdy nie je čas spraviť veci poriadne, vždy sa nájde čas urobiť to ešte raz... Humorný až recesistický prístup k zobrazovanej realite a štvartý jazyk ako prostriedok a zdroj humoru znamenali v prípade uvedenej knižky inováciu žánru satiry v dobovej slovenskej literatúre.

Persifláž z aktuálneho stavu hladiny spoločenského (bez) vedomia v zbierke poviedok *Divné brusky s divnou chuťou* (1966) je motivovaná generačne. Empatický tvorca navidomoči „fandí“ pohľadu, zmýšľaniu a konaniu mladých, čo voľne pokračuje aj v knižke *Veterné mlyny* (1967).

NA TENKOM LADE

Bednárova kritická optika, priamočiarosť, brisný úsudok a štipľavá satira, dávkovaná v rôznych odtieňoch, stupňoch a proporciách, mali často nádych jasnej provokácie. Na krehkom lade satiry, irónie a humoru však literát „korčuľoval“ cielene, či už išlo o ekológiu, alebo tichý súhlas s kamarátovým morálnym prehreškom, omylom, lapsusom. Doslova plnými dúškami si labužnícky vychutnával jedinečnosť, mágiu, zákutia i nefalšovaný pôvab žánru. Invenčne rozvíjal tézu, že satira je krutá, bez pardonu, neradosná a najmä surová. „*Satira, to je Goya a jeho Španielsko. Je to niečo ako podrezanie vlastných žíl. Obrazne povedané, je to zúrivosť, ale zároveň i krása, o ktorej málokto vie.*“

Prozaika a esejistu Vladimíra Mináča zaujal odvážny Bednár natoľko, že mu venoval kapitolu vo svojich knižných *Portrétoch* (1986). Okrem iného tam baťko píše: „*Kritikastri a iní posmešníci veruže u nás nebývali obľúbení, mali ich radi iba na dereši. Divali sme sa na seba smrteľne vážne, veď sme boli – ako národ – zbrataní skôr so smrťou, ako so životom. A smiali sme sa iba potajomky, do hrsti, veď sme vedeli, že život je vonkoncom vážna vec a smiech je hriech a peklom dýcha. No kritikastri a iní posmešníci napriek tomu boli, žili a posmeškovali, boli všelijakí národní hriešnici na vyššej úrovni a všelijakí čudáci a polobláznici na úrovni dedinskej krčmy – tých počúvali, ale nevážili si ich. Národ je však dospelý až vtedy, keď produkuje a prijíma smiech vo všetkých podobách, aj taký, čo zadiera do jeho vlastného ‚živého mäsa‘, do jeho najvnútornejšieho organizmu. Priateľ a syn priateľa Vlado Bednár bol z mála tých, ktorí nás aj prostredníctvom humoru a satiry posúvali k dospelosti. Je to práca nielen ťažká, ale aj s prízvukom tragiky; nechcime, aby sa naňho zbadlo.*“

Obálky niektorých autorových knižných titulov

TVORBA PRE DETI A MLÁDEŽ

Mestské „chuligánske“ poviedky pre mládež *Nebrnkaj mi na city* (1967) autenticky zobrazujú psychické stavy dorastajúcich chlapcov a ich konfrontácie, malé súkromné vojny s vylukovaným svetom dospelých. Novátorsky literát v tejto zbierke bravúrne aplikoval na umocnenie charakteristiky aktérov rozprávania slang a idiomatický jazyk.

Pre najmladších čitateľov napísal Bednár knižku o úletoch do krajiny rozprávok *Dobrodružstvá troch mudrlantov* (1974). Vo *Veľkej dobrodružnej vlastivede* (1979) sa dvaja žiaci vydajú na cestu z Bratislavy do Košíc. Hravo, nenásilne sú do ich príbehov a zážitkov vecne inkorporované vlastivedné reálie. Z ďalších titulov pre malých, respektíve dospievajúcich čitateľov spomenieme

Čo mi kvety natárali (1982), *Moje najmilovanejšie zvieratá* (1986), *Hubárske rozprávky* (1987), leporelo *My sme majstri nad majstrov* (1983 – spolu s T. Janovicom), karikatúrnu rozprávku *Snehuliaci* (1985), divadelný opus pre mládež *Vzducholod'* (1985), rozhlasové hry pre deti *Požičaná gitara* (1977), *Kľúčikové kráľovstvo* (1979), *Rozprávkový šlabikár* (1982)...

Hoci bol Vlado Bednár nekompromisným a principiálnym človekom, mal popri intrigánoch, závistlivcoch a bezduchých karieristoch okolo seba oveľa viac kamarátov či spriaznených duší. Keby unisono prehovorili, isto iste by padla reč na jeho nezmieriteľnosť, napríklad s pokrytectvom a dvojakou morálkou falošných prorokov. Zrejme by povedali svoje aj o fluide, ktoré tvorca nosil so sebou a ktoré citeľne zostávalo v stopách po ňom. A bolo úplne fuk, či sa pohyboval v kuloároch alebo krčme, medzi intelektuálmi, ochranármi, horolezcami, turistami, robotníkmi, deťmi, alebo vášnivo „debatoval“ v prírode s kvetmi, stromami, hmyzom, obľúbenými hubami...

HUMOR NADOVŠETKO

Krízové stavy a nálady frustrovaného Bratislavčana v ére tzv. normalizácie stvárnil Bednár v románe *Vajce v stodole* (1978). Titulná postava deja sa rozhodne intelektuálne obrodíť kdesi v malom mestečku. Celkový pohľad na vidiecky život, kolorit a ľudskú existenciu však vyznieva selankovito, prehnane idylicky.

Dvestodvadsaťpäťstranový satirický román *Koza* s podtitulom *Lacný príbeh* (1979) bol Bednárovým návratom k milovanému humoru a recesii. Navonok atraktívny svet televíznych a filmových tvorcov paroduje v diele s evidentným zveličením – ústredným protagonistom príbehu je koza, ktorá sa stane hviezdou strieborného plátna...

Humoristické rozprávanie o dvoch súperiacich dedinách a ich futbalových *mančaftoch* ohraničuje sujetovú líniu čitateľsky úspešného románu *Libero* s podtitulom *Partiový príbeh* (1985). Zvolený naračný štýl a fabulačná preexponovanosť komických situácií však v rozprávaní o čachroch okolo futbalu nezriedka sklzáva do polôh bezzubej žoviálnosti.

Rozmer grotesknej hyperbolizácie dominuje aj v zbierke piatich poviedok *Dračie žily* (1985), hoci podtitul *Kniha osamotených* naznačuje ambíciu hlbšieho vykreslenia psychologických portrétov spoločenských outsiderov. Nekonečne dlhých dvadsaťdva rokov (1969 – 1991) ležal vo vydavateľstve odložený a zaprášený rukopis knihy *Sibyla*. Autorský predhovor ozrejmjuje a konkretizuje pohnútky, ktoré viedli Bednára k napísaniu, respektíve zostaveniu tohto diela (zvolil ale nepresný názov, ktorý titulu škodí). V prvopočiatoch ho vraj motivovalo objavenie starých knižných výtlačkov, časopisov a kalendárov na povale. Úvahy o hodnote textov a slov pre našich predkov sú síce interesantné aj cenné, ale, žiaľ, veľmi heslovité. Spisovateľ bez mučenia priznáva, že mu nešlo o vedecký pohľad na atraktívnu látku, ale o zozbieranie a sumarizovanie lektúry, ktorá reflektuje tematiku Sibilejších prorociev a veštenia samotného.

IDE DRAVEC TVRDO NA VEC

Posmrtno vydaný súbor *Pevné lano* (1987) obsahuje menšie textové útvary (fejtóny, glosy, mikropovedky a iné). Z češtiny preložil Bednár čitateľsky úspešný román Vladimíra Párala

Mladý muž a biela veľryba (1977) a niekoľko kratších próz Bohumila Hrabala.

Zomrel tragicky a paradoxne zároveň, v dôsledku nešťastného pádu do jamy na rozkopanej ulici – cestou domov v bratislavskej mestskej časti Rača. Mal iba 42 rokov... Na poslednej ceste ho sprevádzala Debussyho hudba z flauty, v podaní už tiež nežijúceho dobrého kamaráta Jána Melkoviča, a vďační smútiaci, ktorí boli poctení, že ich zasiahlo fluidum Vlada Bednára. „*Škoda a žiaľ, žiaľ a škoda: najbystrejší umierajú najhlúpejším spôsobom*“ (V. Mináč).

Zásluhou Matice slovenskej vyšla v Martine pri príležitosti dvadsiateho výročia spisovateľovho úmrtia netradične koncipovaná monografia Petra Glocka ml. s názvom *Ide dravec tvrdo na vec*. Humorista a satirik Vlado Bednár (2004).

Slovenská smrť

(Za Vladom Bednárom)

Zomrel kamarát môj. Spadol do jamy,
keď si niesol fľašku vína v taške.
Keď dumám nad jeho zlamanými rebrami,
dumám vždy aj o tej nerozbitnej fľaške.

My Slováci takto umierame:
Pri páde si nechránime nijakú časť tela,
iba fľašku. Nech sa čo chce zláme,
iba fľaška nech zostane celá.

Ľubomír Feldek (1984)

Peter Cabadaj

Foto: archív Petra Cabadaja

Milan Lasica a Július Satinský patrili do okruhu najbližších priateľov Vlada Bednára (začiatok 70. rokov minulého storočia)

Stará radnica

Alte Waage

LIPSKO

Lipsko je s viac ako 600 tisícmi obyvateľmi najväčším saským mestom a zároveň desiatym najväčším mestom v Nemecku vôbec. Leží na sútoku riek Biela Elstera, Plesna, Parthe a z Prahy sa tam dá dostať priamym vlakovým spojom za necelé 4 hodiny. Názov mesta je odvodený od lipového stromu, ktorý je typickým symbolom slovanstva, čo nie je náhoda. Lipsko bolo totiž založené už v 10. storočí slovanskými osadníkmi. Prvá písomná zmienka pochádza z roku 1015 a v roku 1165 bolo Lipsko povýšené na mesto a vďaka svojim trhom získalo nadregionálny význam.

mesto kníh a veľtrhov

Ale nielen trhy a neskôr veľtrhy sú špecifikom tohto mesta. Lipsko v 19. storočí preslávil ešte iný odbor, a tým bo výroba kníh. Pôsobilo tu v tomto období až 1 500 rôznych firiem zaoberajúcich sa produkciou a predajom všemožných kníh a publikácií z celého sveta. Nechýbali medzi nimi ani najvýznamnejšie nemecké vydavateľstvá, ktoré poznáme dodnes ako Baedeker alebo Brockhaus. Výroba kníh zaznamenala na konci 19. a na začiatku 20. storočia taký obrovský rozmach, že sa ňou živil každý desiaty obyvateľ mesta. Túto tradíciu si mesto zachovalo aj v časoch bývalej socialistickej NDR a knižný veľtrh Leipziger Buchmesse je dodnes druhou najväčšou akciou v celom Nemecku hneď po veľtrhu vo Frankurte nad Mohanom.

Gewandhaus

Po príchode do mesta vlakom uchváti každého návštevníka svojou monumentálnosťou už samotná hlavná stanica Leipzig Hauptbahnhof. Ide o najväčšiu vlakovú stanicu v Európe s devätnástimi nadzemnými nástupišťami, umiestnenými v šiestich oceľových halách. Výstavbu stanice zrealizovala drážďanská architektonická kancelária Lossow a Viehwegher a spoluautorom projektu bol aj liberecký architekt Rudolf Bitzan. Celková rekonštrukcia stanice bola dokončená v roku 1965, päťdesiat rokov po jej slávnostnom otvorení. V roku 2013 dobudovala nemecká dopravná spoločnosť Deutsche Bahn dve podzemné nástupišťá City-Tunnel Leipzig. Z hlavnej stanice sa dá peši poľahky prejsť do historického centra na Tržné námestie (Marktplatz). Toto nádherné námestie, na ktorom sa až do roku 1500 konali pravidelne rytierske turnaje, je obklopené historickými budovami ako Stará radnica, Mestské múzeum, Alte Handelsbörse alebo Alte Waage. Stará renesančná radnica bola postavená v rokoch 1556 – 1557 z iniciatívy vtedajšieho župana a významného obchodníka Hieronyma Lottera. Návrh budovy pochádza od Paula Specka, avšak po jeho smrti v roku 1957 v jej dostavbe pokračoval Paul Wiedemann. Budova v nasledujúcich rokoch prešla niekoľkými rekonštruk-

ciami, ktorých výsledkom je súčasný stav zo začiatku 20. storočia s asymetrickým usporiadaním veže, ktorá rozdeľuje fasádu pozdĺž tzv. zlatého rezu, v súlade s novogotickými architektonickými prvkami. V tom istom období bola postavená aj rohová budova Alte Waage, ktorá pôvodne slúžila na výber daní. V prízemí bola umiestnená kancelária určená na váženie tovaru a peňazí, na poschodí miestnosť slúžiaca na zábavu mestských konšelov a v suteréne bola radničná vináreň. Od roku 1661 do roku 1712 pôsobila v budove Saská pošta, neskôr Úrad lipského veľtrhu, rozhlasové štúdio a v časoch bývalej NDR cestovná kancelária. V súčasnosti sa využíva ako kancelárska budova a v prízemí je reštaurácia reťazca rýchleho občerstvenia. Keď sa z námestia vydáme na Katharinenstrasse, narazíme na modernú budovu Múzea výtvarných umení, kde sa na ploche 700 metrov štvorcových ukrýva najväčšia občianska zbierka umenia v Nemecku. Nájdeme tu pod jednou

Dom Felixa Mendelssohna Bartholdyho

Bachov dom

strechou na štyroch poschodiach 500 rokov umenia od 15. až po 21. storočie. Hneď v prízemí vyrazí každému návštevníkovi dych fascinujúca expozícia tapisérií od európskych majstrov moderného umenia ako Fernand Léger, Max Ernst, Henri Matisse, Robert Delaunay, Wassily Kandinsky, Louise Bourgeois, Joan Miró alebo Victor Vasarely. Na ďalších poschodiach možno obdivovať starých nemeckých maliarov ako Lucas Cranach a Franz Hals, ale aj reprezentantov romantizmu ako Caspar David Friedrich a Andreas Achenbach až po lipských umelcov ako Max Beckman alebo Max Klinger. Ak sa z námestia Marktplatz vydáme opačným smerom, dostaneme sa k budove Kostola Sv. Tomáša pôvodne z 12. storočia. Kostol bol neskôr viackrát prestavovaný a počas 2. svetovej vojny úplne zničený. V kostole sú umiestnené ostatky hudobného skladateľa Johanna Sebastiana Bacha, ktorý tu hrával na chóre. Vedľa kostola má hudobný génus postavenú sochu v nadživotnej veľkosti od nemeckého sochára Carla Ludwiga Seffnera. Socha umelca hľadí priamo cez ulicu na dom, v ktorom skladateľ žil viac ako štvrt storočia a v roku 1750 aj umrel. Dnes je v jeho dome zriadené Múzeum Bachovho archívu s množstvom artefaktov zo života a tvorby autora. Lipsko je všeobecne bohaté mesto na slávnych obyvateľov. Okrem Bachovho domu tu nájdeme mimo iné aj dom básnika a dramatika Friedricha Schillera alebo dom skladateľa Felixa Mendelssohna Bartholdyho. Keď sa z historického centra mesta presunieme na rušné námestie Augustus platz, budeme mať významnú pamätihodnosť po každej ruke. Z nich asi najviac na prvý pohľad zaujme moderná presklená budova Lipskej univerzity. Bola založená už v roku 1409 a po univerzite v Heidelbergu je druhou najstaršou vysokou školou v Nemecku. Záujemcom o štúdium ponúka vzdelanie v oblasti humanitných, spoločenských a prírodných vied na svojich 14 fakultách a v 130 vedeckých ústavoch. V súčasnosti navštevuje Lipskú univerzitu viac ako 31 tisíc študentov. Moderná prestavba budovy je dielom holandského architekta Erica von Egeraata a symbolicky odkazuje na pôvodnú kubatúru komplexu historických budov okolo kostola Sv. Pavla, ktorý sa stal jej súčasťou. V blízkosti univerzity je postavená iná moderná budova Gewandhaus, ktorá je sídlom mestského symfonického orchestra. Koncertná sála pojme až 2 000 návštevníkov a vo foyeri budovy sa nachádza najväčšia monumentálna stropná maľba v Európe od lipského maliara Sigharda Gilleho. V pôvodnej budove Gewandhausu sa konali premiéry významných diel klasickej hudby od autorov Felixa Mendelssohna Bartholdyho, Roberta Schumanna alebo Johannes Brahmsa. Súčasnú podobu dal budove nemecký architekt Rudolf Skoda. Hneď naproti cez

námestie má sídlo iný hudobný chrám, a síce Lipská opera. Jej história siaha až do roku 1693 a je spojená aj s pôsobením hudobného skladateľa Gustava Mahlera, avšak súčasnú podobu budova dostala až v roku 1960. Ale nielen centrum ponúka svojim návštevníkom unikátne zážitky. Asi nikto by nemal určite mesto opustiť bez toho, aby navštívil monumentálny Pamätník bitky národov juhovýchodne od centra takmer na konci dlhej triedy, s názvom odkazujúcim na Prahu, Pragerstrasse. Je pripomienkou slávnej bitky pri Lipsku z roku 1813, v ktorej Prusko a jeho spojenci porazili Napoleonove vojská. S výškou 91 metrov ide o najvyššiu stavbu svojho druhu v Európe a z jej vrchu je úchvatný výhľad na celé mesto. Pamätník je postavený podľa návrhu nemeckého architekta Bruna Schmitza a autorom sochárskej výzdoby je český sochár nemeckého pôvodu Franz Metzner zo Všerub. Posedenie pri umelom jazierku, vybudovanom pred pamätníkom, môže byť pre každého návštevníka skvelou odmenou za náročné putovanie touto očarujúcou saskou metropolou.

Text a foto: *Vladimír Dubeň*

Kostol Svätého Tomáša

Slovenský fotograf v Praze

DOMUS (Dokumentační a muzejní středisko slovenské menšiny v Česku) pořádá často v Domě národnostních menšin s podporou Ministerstva kultury ČR a případně i Magistrátu hlavního města Prahy různé akce, například výstavy. V neděli 11. ledna 2026 se uskutečnila vernisáž výstavy děl slovenského fotografa z Ružomberku Fedora Polóniho.

Jsem vlastně téměř vrstevníkem uvedeného autora, ale na rozdíl od něho jsem svoje mladické amatérské fotografické pokusy „pohodlnicky“ nerozvíjel. Polóni o svých začátcích sám říká: „Začal som nezvyklým spôsobom. Môj otec fotografoval, a keď som sa mal narodiť, vtedy kúpil Flexaret, aby zachytil nezabudnuteľné okamihy našej rodiny. Keď som dorástol, mal som k dispozícii množstvo negatívov, čo ma veľmi motivovalo a inšpirovalo. Kopíroval som tieto negatívy v komore... a prvý film som doniesol do fotoslužby, aby mi ho vyvolali ... fotky som si vyrobil sám.“ První fotografie, kterou zaujal okolí, byla z 1. máje 1951, kdy pořídil zajímavý záběr tak, že vyšplhal na římsu a „zvěčnil“ oslavu z výšky.

Pražská výstava je první výstavou autora mimo Slovenska. Dvě předchozí se konaly v loňském roce v Galerii ROZETA v Ružomberku a v synagoze v Levicích pod názvem Hranalóg. Název je podle vysvětlení kurátorky výstavy Zuzany Hruškové slovní hříčkou, která vznikla spojením slov hra a analóg. Na výstavě v DNM jsou instalovány desítky analogových velkoformátových fotografií vytvořených v 50.–90. letech 20. století; byly pořízeny z mnohdy poškozených negativů, které musely být rekonstruovány. Zajímavý je i vystavený zápisník autora s jeho myšlenkami, jsou tu předměty z Polóniho majetku, např. jeho aparát Flexaret. K první výstavě na Slovensku byla vydána monografie s díly Fedora Polóniho a jeho komentáři; návštěvníci vernisáže si měli možnost obsáhlou publikaci na výstavě prohlédnout. Jedna z autorových vzpomínek: „V časech budovania priehrady Liptovská Mara sa ma veľmi dotýkal osud zaplavených dediniek. Ako symbolický pamätník a posledné zbohom spomienkam som urobil cyklus piatich fotografií. Na výstave v Liptovskom Mikuláši však zasiahli cenzori a dostal som zákaz publikovania.“ Při vydání publikace byl v místních novinách na Liptově zveřejněn rozsáhlý článek o autorovi pod názvem *Postavička ružomberských ulíc*.

Pražskou výstavu uvedla zasvěceným komentářem kurátorka Zuzana Hrušková, která připravila i audiovizuální program k tvorbě vystavujícího fotografa. Pozoruhodnými osobními dojmy doplnil úvod redaktor časopisu Listy Vladimír Dubeň. Sympatickou hudební vložku z vlastní tvorby zajistila zpěvačka a umělecká fotografka Viki Olejárová. Výstava bude otevřena do 4. 2. a vstup je bezplatný. Je dobře, že se v Praze objevila výstava prací slovenského umělce – podobných akcí není zase tolik ... Snad je to na Slovensku s českými autory lepší.

Text: PK

Foto: Viktor Mydlo, Vladimír Dubeň

Podľahol sile ľudovej hudby

Kým sa stal primášom, absolvoval s husličkami Ľudovú školu umenia v rodnej Myjave, neskôr bratislavské Konzervatórium u majstra Aladára Móžiho, Vysokú školu múzických umení u prof. Albína Vrteľa a Anny Höllblingovej. Je držiteľom Ceny Pavla Tonkoviča za rok 1999, ktorú udeľuje Hudobný fond. No aj viacerých cien z medzinárodnej súťaže Grand Prix Svetozára Stračinu, nositeľom tzv. folklórneho Oscara spoločnosti IGF z Talianska za rok 2014, ktorého mu udelili ako prvému Slovákoví vôbec. MIROSLAV DUDÍK (1950) stál pri zrode Orchestra ľudových nástrojov Čs. rozhlasu (1976) ako koncertný majster a od roku 1989 bol jeho umelecký vedúci.

Meno vášho deda Samka Dudíka prerástlo rámec myjavského kraja, v ktorom žil a pôsobil. Ako ste ho vnímali v časoch svojho detstva?

Spočiatku predovšetkým ako môjho dedka. Normálneho človeka, malého vzrastom, až neskôr ako muzikanta a človeka veľkého duchom. Keď som začal cvičiť na husliach a seriózne sa zaoberať hudbou, vážnou i ľudovou, a keď som sa dozvedel, kde všade dedko hral, s kým sa v živote stretával, zaraz som si urobil vlastný úsudok, aké zázraky vedel robiť svojimi husličkami. Bolo šťastím pre mňa, že som mal na čom stavať, ale aj šťastím pre národ, že šíril jeho dobré meno za hranicami našej vlasti.

Ako sedemročný ste mali príležitosť zahrať si v jeho kapele. Voňali vám husličky už vtedy, alebo vám kvôli nim vypadlo aj zopár slz?

Voňali mi, to je pravda. Veľmi sa mi páčil ich zvuk, no najmä vtedy, keď na ne hral niekto iný. Taký, čo ich ovládal, napríklad aj môj otec. Ešte stále mám v živéj pamäti zvláštny otcov výraz tváre, keď sme spolu hrávali doma v obývačke. Akoby sa dostával do iného, šťastnejšieho sveta. Veď takým svetom hudba je. Ale pre mňa to spočiatku býval aj svet slzičiek. Myslím si, že tak je to u väčšiny začiatovníkov.

Mali ste zrejme šťastie na dobrých pedagógoch. Ľudová hudba sa však na konzervatóriu ani na VŠMU neštuduje. Nebila sa vaša povinná výučba – etudy a skladby klasikov vážnej hudby – s ľudovkami?

Za mojich študentských čias sme sa veru museli všelijako maskovať a lepiť si fúzy, aby nás na televíznej obrazovke nebolo poznať. Ale prof. Aladár Móži bol na „našej strane barikády“. Sám si musel ako študent privyrábať po kaviarňach. Nikdy sa za to nehanbil a bol skvelým huslistom. Ale neboli všetci pedagógovia jeho razenia. Počas môjho štúdia neodznela na konzervatóriu ani na VŠMU čo i len jedna prednáška o ľudovej hudbe. Až teraz sa ľady pohli, na Konzervatóriu v Bratislave existuje ľudová hudba, kde sa seriózne hrá aj literatúra skladateľov a upravitel'ov ľudovej hudby. A vy-

učuje sa i džezová hudba. Všetka česť vedeniu školy. Vtedy som už hral v OĽuN-e a moje ciele boli jasné. Pedagógovia ich veľkoryso tolerovali.

Ako si spomínate na začiatky orchestra v roku 1976?

Boli radostné, plné tvorivosti. Poctivo sme cvičili, pripravovali sa. Vopred sme na autentických nahrávkach analyzovali štýly jednotlivých regiónov, pozývali sme si do štúdia osobnosti folklórnej hudby – Pavla Tonkoviča, Tibora Andrašovana, Svetozára Stračinu, Svetozára Švehláka, Stanislava Dúžeka... teda skladateľov, etnomuzikológov, choreografov, lebo hudbu je potrebné chápať komplexne, ako hovoril náš umelecký vedúci a zakladateľ Dr. Ondrej Demo. Na jeho podnet som sa zúčastnil na konkurze a hneď som sa stal koncertným majstrom tohto novovznikajúceho telesa. Začínali sme v osemčlennej zostave, každý rok nám pridávali nejaké systemizované miesta, až do počtu osemnásť. No a po „Nežnej revolúcii“ nám zasa miesta každým rokom brali, ale vydržali sme v internom stave až do roku 2004. Odvtedy je OĽuN v rozhlase externým telesom.

Sólisticky ste si zahrali takmer všetky známe slovenské ľudové piesne, či už v jednoduchšom spracovaní, alebo štylizované do náročnejšej podoby. Preslávili ste sa spievaním Neni také polečko, jak je to myjavské a desiatkami ďalších. Darilo sa vám objavovať stále nové a nové piesne, ktoré si pospevovali naši predkovia?

Tých piesní, ktoré som nahral, bolo dosť, ale určite nie všetky. Na to by som potreboval dlhý život, lebo ich je mnoho. Nové piesne som objavoval vtedy, keď som ich mal možnosť hneď v Slovenskom rozhlase nahráť.

Nahráli ste scénickú hudbu aj k viacerým celovečerným filmom. Je to niečo iné ako hrať pred publikom?

Filmy sú pre divákov, a to je tiež publikum. Hudba vo filme významne dotvára atmosféru, je rovnocennou partnerkou obrazu a slova, dáva im dokonalejšiu podobu. Dnes si ani neviem predstaviť film bez hudby.

Robil som aj pre divadlo. Veľa príležitostí na účinkovanie v činohre SND mi dal režisér Pavol Haspra. Naša spolupráca trvala 30 rokov a vyvrcholila Ženským zákonom po záhorácky. Tu som sa aj autorsky podpísal pod scénickú hudbu – inscenácia sa dočkala vyše 300 repríz.

Trúfnete si odhadnúť počet magnetofónových pásov, gramofónových platní, CD a DVD nahrávok, ktoré vyšli spod vašich huslí za vyše 40-ročnú činnosť?

Robím si dlhodobo záznamy, ktoré prezrádzajú, že pre Slovenský rozhlas som s OĽuN-om sólisticky nahral a viedol 1 200 titulov trvalkových nahrávok, ktoré sa stále vysielajú. Uskutočnili sme s OĽuN-om 720 verejných nahrávok koncertov, pre rôzne vydavateľstvá sme nahrali asi 82 CD. S mojou malou kapelou tých verejných koncertov bolo takmer 1 900.

Tak ako sa tešil váš starý otec Samko, že svoje žezlo odovzdáva vnukovi, nádeiate sa, že vaše deti budú pokračovať v šírení ľudovej hudby?

Svoju činnosť v Slovenskom rozhlase som musel ukončiť kvôli vážnym zdravotným problémom. Teší ma však, že syn Šimon s manželkou Zuzanou pokračujú v rodinnej tradícii a založili ľudovú hudbu Dudíci. Názov kapely prevzali od ich pradedá Samka Dudíka, lebo tak ich volali už na prelome 19. a 20. storočia. Podľa názvu sú teda najstaršia kapela na Slovensku. Moje deti hrajú síce len amatérsky popri svojom učiteľskom povolaní a ďalších záľubách, ale hrajú s veľkou pasiou – a celkom dobre. Nahrali aj tri CD. Kým som ešte vládol, koncertovali spolu so mnou a napríklad aj s operným spevákom Miroslavom Dvorským na veľkom samostatnom koncerte v Mníchove. A moji dvaja vnúčikovia už tiež hrajú. Mirko na husličky, Andrejko na cimbal.

Odskočili ste si občas ako kapelník i sólista do Lúčnice aj iných súborov. Vždy ste sa však vrátili do OĽuN-u. Čím vás toto hudobné teleso tak pripútalo?

Často som hosťoval v rozličných kapelách, hlavne na Morave. Je to iný svet a iný mrav. Vážili si ma tam tak, ako Samka kedysi. Majú ho stále v pamäti a tradícia kontaktov medzi našimi národmi, ktorú založil pred vyše sto rokmi, pretrváva.

V Lúčnici som pôsobil ako primáš päť rokov. Robil som to popri rozhlasovej práci, bolo to omladzujúce obdobie v spoločnosti mladých, úžasných ľudí. Domov som mal však vždy v OĽuN-e. Dal som mu 44 najlepších tvorivých rokov a orchester mi za to dal krídla, priateľstvá a život, aký by som taký bohatý a krásny nikde inde nemal.

Anna Sláviková

Foto: *archív Miroslava Dudíka*

Kazateľ Ján Bohdan Hroboň

(*6. marec 1938, Martin – †17. január 2006, Martin)

V nedeľu 18. januára 2026 si prítomní na hlavných službách Božích v evanjelickom kostole v Martine s láskou pripomenuli 20. výročie odchodu na večnosť významného martinského kazateľa Jána Bohdana Hroboňa. Spomienkovou kázňou Zostaňte v mojom slove poslúžil jeho syn Ján Hroboň, biskup Západného dištriktu Evanjelickej cirkvi augsburského vyznania na Slovensku.

Ján Bohdan Hroboň bol evanjelický farár na Slovensku, výrazný kazateľ a osobnosť cirkevného i verejného života. Patril k spoluzakladateľom Biblickej školy a Evanjelickej základnej školy v Martine, inicioval aj obnovu budovy Prvého slovenského gymnázia.

Pochádzal zo známych martinských evanjelických a národne uvedomelých rodín. Jeho otec, Ján Vladimír Hroboň, bol evanjelickým farárom. Matka Anna, rod. Štarková, pôsobila ako tajomníčka Živeny. Po jej predčasnej smrti sa rodina presťahovala zo Sabinova do Rimavskej Soboty. Študoval na gymnáziu v R. Sobote a na Evanj. teologicko-fakultnej škole v Modre. V r. 1960 bol ordinovaný za farára ako piata generácia duchovných v rodine Hroboňovcov.

Počas základnej vojenskej služby v Jičine sa zoznámil so svojou manželkou Miladou, rod. Krišťufovou. Manželstvo uzavreli r. 1964 v R. Sobote. Spolu vychovali šesť detí: Elenu, Miladu, Annu, Jána, Bohdana a Ľudovíta.

Pôsobil ako kaplán v Košiciach, neskôr v Jelšavskej Teplici, Ratkovskom Bystrom, Lazoch pod Makytou a Hanušovciach nad Topľou, kde výrazne oživil cirkevný zbor, zrekonštruoval kostol a vybudoval novú faru.

Od r. 1993 pôsobil v Martine. Po jeho príchode evanjelický zbor viditeľne ožil. Zmobilizoval zbor, ktorý trpel cieľenou a surovou ateizáciou. Mala som to šťastie sa s ním stretnúť osobne – krstil nám obidve dcéry. Strávili sme s ním spolu s mojou

J. B. Hroboň pred ev. kostolom v Martine v januári r. 1995

Uvádzanie do života publikácie „Kazateľ Ján Bohdan Hroboň“, počas služieb Božích v evanjelickom chráme v Martine, dňa 9. 3. 2014. Zľava: Ivana Poláková, Milada Hroboňová, Zuzana Bukovská, Alžbeta Stančevová, Miloš Kovačka, Peter Ďurík a Milan Kubík

sestrou veľa času v rozhovoroch na martinskej fare, počula som ho kázať v kostole, aj prednášať a diskutovať o nacionalizme alebo postmodernej kultúre.

Jeho kázne neboli len formálnym a suchým výkladom biblických textov. Jeho texty ožili pohľadom človeka z konca 20. a začiatku 21. storočia. Človeka, ktorý žije vo svojom meste, rozumie radostiam a starostiam svojich susedov, sleduje politické zápasy, vníma „ducha doby“. Bol človekom neobyčajnej charizmy, širokého srdca. Stačilo krátke stretnutie a človek mal pocit, že v ňom našiel spriaznenú dušu...

Hoci Ján Bohdan Hroboň bol hrdým evanjelikom, z jeho kázaných či písaných slov ako aj z jeho života je jasné, že bol kresťanom otvoreným, ekumenickým. Keď sa s ním v pohrebnej reči lúčil vtedajší martinský rímskokatolícky farár Pavol Zemko, hovoril o ňom ako o blízkom priateľovi: „Od prvého okamihu som cítil, že mám v ňom vzor staršieho brata, kamaráta so zanietenosťou pre Božiu vec, ale i pre humor a úsmev, ktorý mu bol vlastný; stal sa akýmsi mojím vodcom, ktorého som v kútiku duše obdivoval.“ Neprekvapuje ma to, lebo viem, že Ján Bohdan Hroboň v 90. rokoch prednášal homiletiku a biblistiku, okrem iného aj na katolíckych kňazských seminároch v Badíne a v Spišskej Kapitule.

Prvé roky jeho pôsobenia v Martine priniesli celý rad vzdelávacích i edičných aktivít v rozličných oblastiach biblického a diakonického štúdia. Vytvorila sa základňa pre katechetické štúdium ev. učiteľstva v rámci Žilinskej univerzity. Významný podiel na budovaní, renovácii a rekonštrukcii mali najmä evanjelici v USA. Mnohé zahraničné kontakty a viaceré družobné styky umožnili martinským evanjelikom zúčastniť sa na mnohých medzinárodných podujatiach a prostredníctvom nich vytvárať bratsko-sesterské vzťahy a získavať z Nemecka i materiálnu pomoc. V Martine sa uskutočňovali celoslovenské aj regionálne podujatia evanjelických korporácií (napr. Modlitebné spoločenstvo ECAV, Združenie evanjelickej inteligencie Liptovsko-oravského a Turčianskeho seniorátu), ale i zasadnutia vrcholných orgánov Evanjelickej cirkvi na Slovensku (Synoda ECAV 1998). Na tomto mieste musíme spomenúť dlhoročnú spoluprácu s doc. Milošom Kovačkom.

„Jána Bohdana Hroboňa sme považovali a budeme považovať za významnú osobnosť Martina, ale i za mravnú autoritu – skutočného predstaviteľa evanjelického i národného, duchovného i verejného života Slovenska“ – napísal Miloš Kovačka.

Všade sa rozdával plným priehrstím. Nepoznal, čo sú úradné hodiny, alebo stráženie svojho súkromia. Nie div, že ho premáhala únava. V r. 2001 odišiel na dôchodok, žil s manželkou Miluškou v Mošovciach. Hrdo hovorieval, že je prvý farár v hroboňovskom rode, ktorý sa dožil vnúčať. Mal ich 17. Až do posledných dní života ho pozývali do mnohých zborov, domácich i zahraničných. Mal prirodzenú autoritu a bol hlasom, ktorý sa v cirkvi nedal prepočuť. Miloval spev, či už liturgický, alebo ľudový.

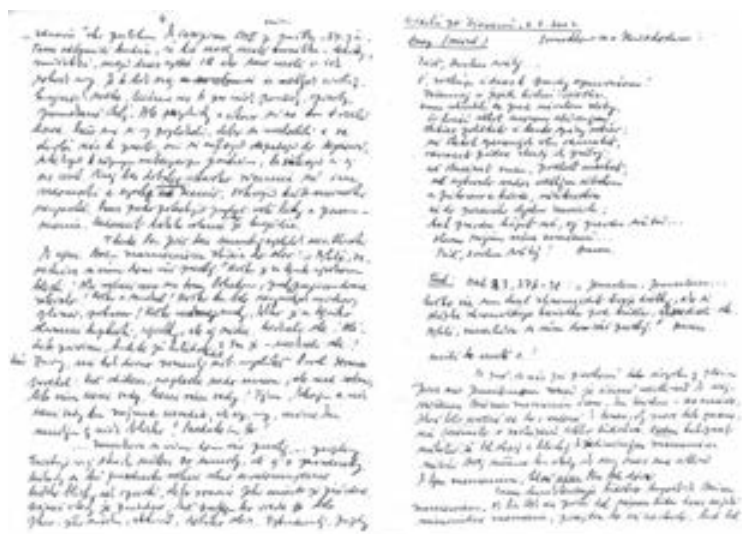
Publikoval v časopisoch, diskutoval a vystupoval v médiách, písal, upozorňoval, predvídal a varoval... Bol rodený evanjelizátor. Založil aj časopis Martinský evanjelik, samozrejme doň prispieval. Podľa mnohých z nás, čo sme ho poznali, odišiel akosi priskoro – 17. januára 2006, pochovaný je na Národnom cintoríne v Martine. Zrazu ostala veľká prázdnota, ktorú sme sa rozhodli aspoň trošku po 8 rokoch vyplniť.

Redakčný tím v zložení: bratia Miloslav a Dušan Hroboňovci, synovia Ján a Bohdan, farár Milan Kubík, grafik Peter Ďurík, spolupracovníci – Zuzana Bukovská, Miloš Kovačka, Ivana Poláková a Alžbeta Stančevová, vydal v r. 2014 publikáciu Kazateľ Ján Bohdan Hroboň. Jej obsahom boli Hroboňove kázne zo zvukových záznamov i rukopisov, biblické a teologické úvahy, články z časopisov Evanjelický posol spod Tatier, Tvorba, Martinský evanjelik. Ďalej texty z publikácie Na každý deň, eseje, zamyslenia a rozhovory z rokov 1993 až 2005, ktoré strávil v Martine a v Turci. Myslím si, že kniha zachováva časť výnimočného, vzácneho dedičstva, posolstvo človeka, ktorý sa rozdal pre svoju i cirkevnú rodinu, ktorý rozmyšľal srdcom, horlil za dobro, za nové veci, ktoré posúval. Pamätám si slávnostné uvádzanie do života publikácie v chráme Božom v Martine, ale aj v Prahe či v Bratislave (Dúbravke). Rozchytala sa, nasledovala dotlač...

Svoje spomienky ukončím slovami z kázne, ktorú predniesol syn Ján 18. 1. 2026 z martinskej kazateľnice: „B. Pascal v r. 1660 povedal – Pravda je dnes tak zneisťovaná a lož tak upevňovaná, že pokiaľ nemáte lásku k pravde, nikdy ju nespoznáte. Lásku k pravde zostáva v Božom slove, lebo pravda nás vyslobodí od hriechu, od smrti, od zatratenia ...“

Iva Poláková

Foto: archív Ivy Polákovovej

Rukopis J. Bohdana Hroboňa – Nedela po zjavení, 2. 2. 2003 Martin

Cesty nielen po Slovensku

S Danielom Kovárom, archivárom a šéfom pobočky treboňského archívu sídliacej v Českých Budějoviciach, sme sa stretli v Štátnom okresnom archíve v Českých Budějoviciach. Hlavným dôvodom pre rozhovor bol zámer urobiť animovaný film o výrobe kníh, o tom, ako vznikali v minulosti a akým vývojom si tento proces po stáročia prešiel. Pri prvotných úvahách sme si hovorili, že dôležité boli kláštory, ktoré mali mimo iné aj funkciu šíriť vzdelanosť, teda rozmnožovať knihy. Jedným z rádov, ktoré sa obzvlášť venovali tvorbe kníh, boli benediktíni a neskôr cisterciáni. Niekde v našich hlavách to bolo, nehovoriac o googli, ale my sme poprosili Daniela, aby nám to vysvetlil s tým, že vie podať aj širšie súvislosti, ktoré nám pomôžu pochopiť udalosti z hlbokej minulosti. Naše stretnutie sa nakoniec „zvrhlo“ na veľmi košatý rozhovor o tom, ako vedec plánuje-neplánuje svoje cesty po kraji a čo všetko nachádza po ceste. Takže to nebolo len o kláštoroch, ale aj o pamiatkach, o prepojení Budějovice-Slovensko a o pive.

Daniel Kovář

D.K. Proces tvorby kníh: Väčšina materiálov bola organická a lokálne dostupná: pergamen z ovčie kůže, drevo na desky. Vše se vyrábělo „od A do Z“ v klášteře. Mniši byli posíláni na univerzity (např. do Prahy) studovat kaligrafii, bibli a iluminaci. Mniši si přinášeli knihy ze svých mateřských klášterů (např. Heiligenkreuz do Zlaté Koruny), půjčovali si je a opisovali.

Benediktíni a cisterciáci: cisterciáci jsou mladší větví benediktinského řádu, která se vrátila k původním principům svatého Benedikta. Benediktíni se tradičně věno-

vali především duchovní činnosti, šíření vzdělanosti a uchovávaní písemností (např. v rozsáhlých knihovnách). Hlavní náplní cisterciáků byla a dodnes je fyzická práce, kultivace krajiny a zemědělství. Kláštery jako Vyšší Brod, Zlatá Koruna a Žďár nad Sázavou vznikaly v řídce osídlených oblastech, které bylo třeba zemědělsky využít. Přestože měli hospodářské zázemí a zaměstnance, vlastní komunita mnichů byla často malá (např. ve Vyšším Brodě kolem 25 mnichů). Benediktinské kláštery si stále udržují tradici práce s knihami a mají velké knihovny. Cisterciáci se modernizují,

například jeden bratr v klášteře obsluhuje elektrárnu, což ukazuje jejich praktický přístup k obživě a práci. Otázka moderních tiskáren v klášterech není potvrzena, ale historicky měli papírny a knihařské dílny.

D.P. Pretože bývam v Českom Krumlove, tak som sa rozhodla navštíviť Zlatú Korunu a Vyšší Brod. Keďže je obdobie mimo sezóny, trochu som dúfala v šťastie. Podarilo sa mi to len na 50 %. V Zlatej Korune som sa dostala len po neprístupných múry a mreže. Kláštor už neslúži ako miesto pre mníšsky život a je zameraný skôr na zachovanie historického a kultúrneho dedičstva. Dnes slúži predovšetkým ako historická pamiatka a turistická atrakcia. Bola v ňom ale obnovená časť mníšskeho života a konajú sa tu aj kultúrne podujatia. Môžu sa tu konať náboženské obrady alebo duchovné programy, ktoré pripomínajú jeho pôvodný účel. Tieto aktivity ale nie sú pravidelné a skôr sú súčasťou kultúrneho programu. Napríklad rôzne koncerty duchovnej hudby, tematické prehliadky zamerané na históriu kláštora, alebo niekedy aj špeciálne omše a modlitby. Ľudia môžu zažiť atmosféru kláštora tak, ako fungoval pôvodne.

Vo Vyššom Brode som stretla správcu a ten mi ukázal to, čo bolo pre mňa ako ženu prístupné, pretože cisterciácky rád je mužský a vládne tu prísna klauzula. Videla som teda priestory zvonka a hovorili sme o ambíciách súčasného prevora kláštora, a to obnoviť kláštor v jeho pôvodnej podobe, tzn. že budú obnovené činnosti ako výroba piva, truhlárske dielne, prá-

Hronský Beňadik

Hronský Beňadik

čovňa. Tak ako to fungovalo kedysi, keď bol kláštor samostatnou jednotkou. Už dnes je tam aj kníhviazačská dielňa, ktorej sa venuje otec Benedikt.

Ďalším kláštorom, ktorý nás zaujíma pre svoj pôvod, je Benediktínsky kláštor v Hronskom Beňadiku. Miesto, ktoré má rozsiahlu históriu, prvé zmienky sú z počiatku 11. storočia. Prešiel mnohými prestavbami, a po požiari aj rekonštrukciami. Do roku 1927 tam sídlil rád benediktínov, dnes tam sú pallotíni. Celý čas naplňoval Benediktovo učenie udržiavať rovnováhu medzi prácou a vzdelaním, rozjímaním – ORA ET LABORA.

Keď sme sa bavili s Danielom Kováčom o Hronskom Beňadiku, stočila sa reč k cestám po Slovensku. Tak ako sa to občas Bratislavčanom stáva, skúsený archivár ma zahanbil, lebo pozná pamiatky Slovenska o mnoho lepšie ako ja.

D.K. S kolegou jsme jezdili na Slovensko pravidelne, cesty byly většinou neplánované, zaměřené na dosud neznámá místa. Ačkoliv to nebylo záměrné, objevování probíhalo „systematicky“ od Malacek po Košice. Jedna z cest se odehrála tak, že Topolčany sloužily jako základna pro výlety do Bojnic, Prievidze a pohorí Tribeč. *Miesto je známe ako „slovenský bermudský trojuholník“, kde sa vraj strácajú ľudia. (V knihe Trhlna to popísal J. Karika a sfilmoval P. Bebjak 2019).* Náš zájem se soustředil na architekturu (hrady a zříceniny, např. Topolčanský hrad, Oponice, Zborov) a šlechtické rody (Turzové, Stibor ze Stibořic, Matuš Čák Trenčiansky). Cestuji i s kolegou po Slovensku každoročně již 10 let, zaměrujeme se na památky, hrady, zámky

Zlatá Koruna

a „kaštiele“ (např. Oravský hrad, Spišský hrad, Zborov, Gýmeš, Blatnica, Lietava). Je zajímavé, že hradní zříceniny na Slovensku procházejí opravami, často prováděnými spolky dobrovolníků. Přestože metody památkové péče jsou odlišné od českých a někdy kontroverzní, přispívají k záchraně hradů.

Jeden kulturní a antropologický zážitek – Klášter Jasov u Košic: velký, funkční barokní klášter s gotickými základy stojí v ostrém kontrastu s okolním městečkem Jasov, jehož domy jsou často vyrabované a bez oken. Klášter samotný je však nedotčen, pravděpodobně z důvodu úcty místních k sakrálnímu místu.

Ještě jedna zajímavost: pátrání po stopách rodáků z Českých Budějovic na Slovensku. Objevil jsem dvě osobnosti, které spojily České Budějovice a Slovensko: Karel Pátek, mladý pilot z Hluboké nad Vltavou, který zahynul v září 1938 při havárii letadla v mlze u Rakovce (oblast Volovských vrchů, jižně od Prešova) během

kurýrní služby. Jeho pozůstatky byly později převezeny na Hlubokou. Kapitán Ludvík Engel: další budějovický rodák, major Svobodova armádního sboru, který padl koncem června 1945 u Važce (mezi Popradem a Liptovským Mikulášem). Původně pohřben ve Važci, následně exhumován a přenesen na společný vojenský hřbitov v Liptovském Mikuláši. Má také symbolický hrob v Českých Budějovicích.

Zajímavostí také je, že rodina stavitele barokní radnice v Budějovicích pochází z maďarské nižší šlechty Klečenyi, s rodovým sídlem v Klačanech u Trnavy. To jsou ty přesahy, které člověka přimějí k cestám po Slovensku.

D.P. Rozhovor mal byť pôvodne o podieloch benediktínov na

tvorbe kníh, ale rozvinul sa do trochu roztekaného textu, ktorý je ale plný inšpirácií a podnetov, pretože nakoniec ešte padla dôrazná zmienka: „O dobrom slovenskom pive jako Steiger, Urpiner, také o pivovaru v Holíci „Wývar“. (Dříve „Újvár“ z maďarštiny, znamená to starý hrad, zřejmě špatně převedeno na Wýwar.) Pak taky v Prešově na náměstí dostanete ráno horké pivo „Horkáč“. Veliká pochoutka. Slováci sami tomu nevěří, ale je to tak.

Z českých úst je to hodnotná pochvala. Zvláště od rodáka z Českých Budějovic.

Dominika Paštéková

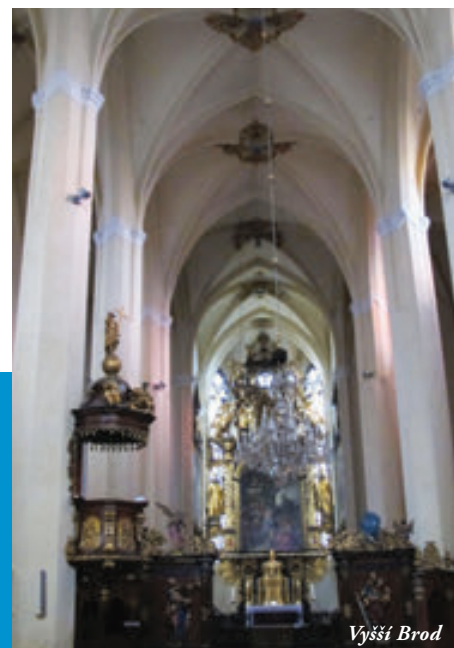
Foto: Archiv České Budějovice, Zlatá Koruna, Vyšší Brod, Hronský Beňadik
Fotky sú z archívu Zoskupenia 22

Vyšší Brod

Vyšší Brod

Vyšší Brod

Krst knihy chynorianskej rodáčky MUDr. Darinky Bujalkovej v Prahe

V Prahe sa v uplynulých dňoch uskutočnil slávnostný krst knihy *Kulhající gazely po přechodu* autorky MUDr. Darinky Bujalkovej, rodáčky z Chynorian. Podujatie zorganizoval Medzinárodný klub Sloveniek v Prahe, ktorý okrem iného vytvára priestor na stretávanie a prezentáciu úspešných Sloveniek pôsobiacich mimo vlasti.

Knihou rozpráva príbeh nevšedného a výnimočného priateľstva, ktoré sa začalo už počas vysokoškolských štúdií a pretrvalo celé desaťročia – od promócií až po zrelý profesionálny i osobný život. Ide o citlivé a autentické svedectvo o hlbokých medziľudských väzbách, dôvere, podpore a spoločnom dozrievaní, ktoré osloví čitateľov svojou úprimnosťou, ľudskosťou a jemným humorom.

Krstnými mamami knihy sa stali doc. MUDr. Drahomíra Baráková a predsedníčka Medzinárodného klubu Sloveniek v Prahe Iveta Galbavá. Slávnostnú atmosféru podujatia obohatila svojím hudobným vystúpením známa slovenská speváčka žijúca v Prahe, pani Vanda Károlyi Konečná, ktorá prítomným hosťom spríjemnila večer svojimi piesňami.

Vizuálnu podobu knihy doplnili ilustrácie pani Aleny Gayovej, zatiaľ čo fotografiu na obálke vytvorila Hana Ebertová, čím kniha získala aj výnimočný výtvarný rozmer.

MUDr. Darinka Bujalková sa narodila v Chynoranoch a po úspešnom ukončení štúdiá na Lekárskej fakulte v Martine sa rozhodla pre špecializáciu v odbore oftalmológia. V súčasnosti pôsobí v Prahe ako zástupkyňa primárky kliniky Gemini Praha. Počas svojej bohatej kariéry získala rozsiahle praktické skúsenosti v oblasti mikrochirurgie sivého zákalu, liečby strabizmu a laserových refrakčných zákrokov, a to doma aj v zahraničí. Špecializuje sa najmä na plastické operácie predného segmentu oka, ktorých realizovala už desiatky tisíc, a venuje sa aj diferenciálnej diagnostike a liečbe ochorení predného segmentu oka.

Popri klinickej praxi sa MUDr. Bujalková aktívne venuje aj vedeckej, pedagogickej a publikačnej činnosti. Pravidelne sa zúčastňuje českých, slovenských i medzinárodných oftalmologických kongresov a významnú časť jej profesijného života tvorí aj vzdelávanie mladých lekárov. Už od roku 2000 pôsobí ako odborná asistentka katedry oftalmológie Institutu pro další vzdělávání lékařů a farmaceutů a je autorkou viacerých odborných publikácií v renomovaných zdravotníckych časopisoch.

Knihou *Kulhající gazely po přechodu* tak nie je len literárnym dielom o priateľstve, ale aj symbolickým svedectvom o sile ľudských vzťahov a o ľuďoch, ktorí si aj popri náročnej profesijnej dráhe dokázali zachovať pokoru, humor, vernosť a ľudskosť. Zároveň predstavuje ďalší významný míľnik v živote úspešnej slovenskej lekárky, ktorá svojou odbornou aj osobnou cestou dôstojne reprezentuje Slovensko v zahraničí.

Iveta Galbavá

Krst knihy MUDr. Darinky Bujalkovej,
foto: archív MUDr. Bujalkovej

Odišiel Pavel Klikar – muzikológ, dirigent a pedagóg

Vo veku 72 rokov zomrel významný muzikológ, multiinštrumentalista a pedagóg Pavel Klikar, ktorý výrazne ovplyvnil hudobný život nielen v Prahe.

Bol zakladateľom známeho Originálního pražského synkopického orchestru, ktorý vznikol v Československu v roku 1974 a ktorého piesne si mnohí pamätajú v podaní známeho Ondřeja Havelku. Zároveň sa venoval autentickému interpretácii klasického jazzu 20. a 30. rokov. Súčasne pôsobil aj v súbore Musica Antiqua Praha, kde rozvíjal historicky poučenú interpretáciu barokovej hudby až do roku 1997.

Klikar často spolupracoval aj so Slovenskom – vyhľadával pôvodné hudobné nástroje, nechával ich rekonštruovať, ladil alebo vyrábať ich presné kópie. Systematicky sa venoval historickej interpretácii, akustike a stredotónovému, nerovnomerne temperovanému ladeniu, aby dosiahol čo najčistejší zvuk. Objavoval neznáme skladby, opisoval ich a pripravoval k interpretácii. Podľa kolegov viedol skúšky až púťičkársky dôsledne.

Na Slovensko spomínal rád – mnohé interpretácie skúšal práve v slovenských kostoloch a na varhanoch, kde mal možnosť pracovať so starými, zachovalými nástrojmi a spolupracovať s odborníkmi na historické ladenia.

Popri umeleckej činnosti sa venoval aj pedagogickej práci a muzikologickému výskumu, čím inšpiroval a vzdelával ďalšie generácie hudobníkov aj na Slovensku.

Pre Slovákov žijúcich v Prahe Pavel Klikar zanechal nezmazateľnú stopu v hudbe a jeho prácu si budú pamätať odborníci aj milovníci hudby po celom svete.

Čeť jeho pamiatke.

EP Brusel GVARZA s p. Lexmann

Rozhovor s PhDr. Alicou Virdzekovou

Žilinský večerník uverejnil rozhovor s našou dlhoročnou spolupracovníčkou a kolegyňou PhDr. Alicou Virdzekovou. Priblízuje jej cesty z minulosti k súčasnosti, jej osobnosť, ktorá dodáva odbornosť aj našim Pražským medzinárodným konferenciám slovenských stredoškôľakov, ktorých do Prahy s regionálnymi štúdiami na vysokej úrovni privádza.

Známa žilinská „dejepearka“ PhDr. Alica Virdzeková učí o komunistickej totalite, holokauste aj o odpustení.

Už desaťročia stojí pred tabuľou, no dejiny pre ňu nikdy neboli len súborom dátumov a mien. So študentmi hľadá súvislosti medzi minulosťou a prítomnosťou, zaznamenáva osobné príbehy obetí komunizmu a učí mladých ľudí klásť si nepríjemné, no nevyhnutné otázky. Alica Virdzeková je držiteľkou ocenenia Slovenka roka 2024 za prácu s mládežou, Veľkej medaily sv. Gorazda či Plakety Eugena Bárkányu za dlhoročné vzdelávanie v problematike holokaustu. Najmä je však telom i dušou učiteľkou. V rozhovore hovorí o tom, prečo je pamäť národa krehká, ako silno dokáže jeden ľudský osud zmeniť pohľad na dejiny a prečo verí, že dobrý učiteľ ovplyvňuje študentov aj vtedy, keď to už sám nevidí.

Spomínate si na moment, keď ste si prvýkrát uvedomili, že práca so študentmi bude vašou životnou cestou?

Ja som v tom mala vždy jasno – od detských rokov som chcela byť učiteľkou. Jediné, čo sa rokmi menilo, boli predmety. Mám skončenú prírodovednú triedu na strednej škole, maturitu z matematiky, mala som veľmi rada chémiu, ale aj dejepis a slovenský jazyk. No vždy som rada a veľa čítala, u nás doma sa nerátali Vianoce bez knihy. A tak som sa nakoniec nerozhodla pre technický smer, ale pre štúdium na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave, kde som vyštudovala slovenský a poľský jazyk. Hneď po nástupe do práce som si podávala prihlášku na 5-ročné štúdium histórie na Univerzite Komenského. Urobila som si aj doktorát a vlastne sa celý život vzdelávam.

Mojím prvým pôsobiskom bolo Gymnázium Rajec. Denne som dochádzala zo

Žiliny do Rajca a späť, takmer 50 km, a do noci som robila prípravy. Teraz sa na tom smejem, ale bolo to časovo náročné. Okrem toho som robila akcie pre študentov a pán riaditeľ ma vtedy delegoval aj do kultúrnej komisie osvetového strediska, kde sme organizovali rôzne akcie a súťaže pre mesto Rajec. Ale spomínam na to s úsmevom, dobre sa mi tam učilo a mali sme dobrý kolektív.

V roku 2000 som zmenila miesto. Prišla som do Gymnázia Varšavská v Žiline. Odvtedy tu „pijem študentom krv“ (smiech). Bolo to už pretransformované 8-ročné gymnázium, najstarší študenti boli v sexte a ja som učila slovenčinu a dejepis a venovala sa mimoškolským aktivitám. Za roky pôsobenia v tejto škole som zorganizovala veľa akcií pre žiakov, úspešne odkonzultovala desiatky prác do dejepisných súťaží, napr. SOČ, konferencia stredoškôľakov v Prahe, Eustory, Odkiaľ som? a i.

S manželom počas Slovenky roka na Bratislavskom hrade, 2025

Viem, že dejepis je ťažký a mnohí študenti ho nemajú radi. Musíte však mať záber istých vedomostí, ak chcete rozvíjať kritické myslenie a vytvárať si vlastné názory. Najhoršia otázka, ktorú kladiem študentom, je podľa nich: prečo? Keď sa pýtam na príčiny a dôsledky. Tam už musia rozmýšľať, porozumieť udalostiam, vedieť si pospájať súvislosti. A to nie všetci vedia. No dejepis, bohužiaľ, je o súvislostiach. Nie nadarmo sa hovorí, že národ, ktorý nepozná vlastnú históriu, je odsúdený na jej opakovanie.

Dá sa povedať, ktoré oblasti alebo témy ich najviac zaujímajú?

Vnímam, že je to 20. storočie, kde sú aj moje dve srdcové témy: Nenápadní hrdinovia v zápase s komunizmom a holokaust.

Projekt Nenápadní hrdinovia v zápase s komunizmom stojí na osobných príbehoch pamätníkov a svedectvách. Predstavíte nám ho?

Projekt existuje už 16 rokov a jeho zakladateľom je František Neupauer z Ústavu pamäti národa. Jeho cieľom je zachytiť osudy tých, ktorí boli prenasledovaní totalitným režimom. Zapájajú sa doň študenti so svojimi prácami, na ktorých pracujú aj niekoľko mesiacov. My sme začínali 2. ročníkom projektu, hoci vtedy sme prácu nedokončili z dôvodu nespolupráce respondentov. Ale od 3. ročníka ideme naplno, čiže sa zapájame plných 14 rokov. Do dnešného dňa máme na konte 98 prác.

Spoločne so študentmi robíme rozhovory s pamätníkmi. Pomáham im verifikovať niektoré údaje a usmerňujem ich pri písaní. Práce robíme na základe osobných rozhovorov, ale keďže je veľa z odsúdených vedených v archívnych spisoch, spolupracujeme aj s Archívom bezpečnostných zložiek v Prahe, s Archívom zboru väzenskej a justičnej stráže v Leopoldove a hlavne s Ústavom pamäti národa.

Nový ročník sa vždy otvára v predvečer výročia Sviečkovej manifestácie (25. marca) a k 17. novembru sa koná slávnostná konferencia Nenápadných hrdinov, na ktorej sa prezentujú najlepšie ohodnotené študentské práce. Konfederácia politických väzňov Slovenska, ktorá sa tiež spolupodieľa na projekte, ich uverejňuje vo svojom časopise Naše svedectvo.

Sú pamätníci ochotní vypovedať o udalostiach, ktoré tak radikálne ovplyvnili ich život? A aké reakcie u študentov vyvolávajú tieto stretnutia?

Za tie roky, čo to robíme, sa v prvom rade snažíme nikomu neublížiť. Uvedomujeme si, že ide o citlivé veci. Mnohým ešte dnes veľmi záleží na reakcii okolia. Niektorí pamätníci už nie sú schopní vypovedať, napríklad pre zlý zdravotný stav. A občas nechcú ich deti, aby sa o tom hovorilo. V súčasnosti sú našimi pamätníkmi už aj potomkovia prenasledovaných. Viete, väčšinou všetci vidia v úlohe obete len politického

väzňa, no tieto udalosti mali dopad na celú rodinu. Ženy veľakrát nútili k rozvodu, prišli o prácu, alebo sa ich deti nedostali na školy. Pritom oni za nič nemohli. To je ten druhý uhol pohľadu. Niektorí na to veľmi ťažko spomínajú, vytesnili tieto spomienky. Ja si ich hlboko vážim za to, čo prežili a že ich to nezlomilo. Nezabudli, ale odpustili. Nedá sa žiť len v nenávisti.

Musím priznať, že sa veľakrát musím naladiť na to, že idem týmto ľuďom zavolať. Koľkokrát ma odmietnu! Alebo mávnu rukou, že o to nemá nikto záujem. Ale to nie je pravda. Keby mladí nemali záujem, nerobili by sme toľké práce. Osobne sa zoznamujú s osudmi ľudí, ktorí na vlastnej koži zažili tvrdé praktiky vtedajšieho režimu. Na Slovensku bolo vyše 70 tisíc odsúdených, ale keď si študent pamätá konkrétny príbeh človeka, s ktorým sa zoznámil, už sa na to nedíva ako na štatistiku alebo abstraktné učivo. Dáva sa na to úplne ináč a formuje si pri tom morálku a vnútorné svedomie.

Dlhodobu sa so študentmi venujete téme holokaustu a záchrane židovského kultúrneho dedičstva. Čo vás osobne priviedlo k tomuto hlbokému a náročnému záujmu?

Ešte ako študentka polonistiky som v rámci letného kurzu vo Varšave prvýkrát navštívila Osvienčim. Sprevádzala nás pani, ktorá koncentračný tábor osobne zažila a prežila. To si ani nevieme predstaviť, čo je schopný urobiť človek človeku... Zanechalo to vo mne silný dojem, až taký, že som sa s tým roky ťažko vyrovnávala. Odložila som to na dlho do úzadia. Až keď som prišla do Gymnázia Varšavská, v podstate ma študenti dotlačili k tomu, aby sme išli na exkurziu do Osvienčimu, ktorú odvtedy organizujem každý rok. Je to svojím spôsobom desivé a hororové miesto... ale veď také to v skutočnosti bolo. Študenti majú záujem, hoci to nie je ľúbivá exkurzia. Ale myslím si, že je potrebná. Mnohí majú slzy v očiach, aj tí najtvrdší sú ticho a minimálne sa zamyslia. Viete, je veľa spochybňovačov holokaustu... Ľudia, ktorí to zažili, zomierajú, a o to ľahšie sa prevracajú fakty a udalosti. V konečnom dôsledku je však jedno, či vo vyhladzovacích táboroch zabil nacisti šesť miliónov ľudí alebo sto. Ale akým právom im siahli na život?

Dodnes sa zapájate do najrôznejších aktivít súvisiacich s touto tematikou. Či už publikačne alebo organizáciou pietnych spomienok, venovaných obeť holokaustu.

Nie je to jednoduché, ale hovorím si, že tieto udalosti nemôžu upadnúť do zabudnutia. Ja som sa v rámci vzdelávania v Dokumentačnom stredisku holokaustu dostala k rôznym príležitostiam, napríklad som spracovala pre výuku spomienky preživších, ktoré zozbierala Spielbergova nadácia Šoa. Dostala som niekoľko CD-čiek, dokopy takmer 20 hodín na počúvanie. A poviem vám, bolo to to najhoršie, čo som kedy počula.

Cez Dokumentačné stredisko holokaustu som sa dostala aj do vzdelávacieho programu pre slovenských učiteľov do Terezína. My najaktívnejší sme absolvovali aj Berlín, a vyvrcholilo to tým, že v roku 2012 som bola medzi 22 Slovákami, ktorí mali možnosť absolvovať Medzinárodnú školu holokaustu Jad Vašem v Izraeli. Bol to veľmi silný zážitok.

Zapájam sa do rôznych aktivít aj v Žiline. Roky sa snažím so študentmi chodiť na smútočnú trýznu, ktorú organizuje Židovská náboženská obec s predsedom Pavlom Franklom a toto spomienkové podujatie sa koná na Židovskom cintoríne. A ku Dňu obetí holokaustu a rasového násillia (9. septembra) chodievame na pietnu spomienku k pamätníku Cesta bez návratu. Zabezpečuje ju mesto v spolupráci so Židovskou náboženskou obcou. Za prítomnosti hostí sa kladú vence k pamätníku, čítajú sa mená deportovaných, a pokiaľ je to možné, zúčastňujú sa preživší a ich rodiny.

V našej škole sme tri roky organizovali spomienkovú akciu Nezabudnutí susedia. Hostami na akcii sú vždy členovia rodiny Kleinovcov. Dobré si pamätám pána Ariho Kleina, ktorý zomrel pred 10 rokmi. Chodieval k nám do školy na besedy, mal rád študentov, smial sa, že tu vždy omladne. Bol neskutočný rozprávač a vedel ich zaujať. Podujatia sa zúčastňuje okolo 100 – 120 žiakov. Pozývame predstaviteľov mesta a župy, predsedu ŽNO Pavla Frankla, bývalého riaditeľa štátneho archívu a historika Petra Štanského. Číta sa 70 mien obetí, ktoré prednesú hostia židovského pôvodu, najmä Kleinovci. Vždy sa pri tom zapáli jedna svieca na sedemramennom svietníku. Nečítajú sa len mená obetí,

ale aj mená záchrancov. Mnohí z nich boli odmenení ocenením Spravodlivý medzi národmi. Tie mená zas čítajú nežídia a tiež študenti.

Je pekné ukázať aj protipól toho zla.

Áno, ja vždy pripomínam študentom, že Slovensko vzhľadom na počet obyvateľov má takmer najviac ocenení Spravodlivý medzi národmi. So študentmi robíme aj mnohé práce s touto tematikou. Za zmienku stojí napríklad práca o Arim Kleinovi, jeho manželke Hetty či Rudovi Kleinovi, ktorý žije v Izraeli a chodieval na trýznu. Je zachránené židovské dieťa v žilinskom Sirotári. Predstavená sestra Agáta zachránila viacerých, uvádza sa 9 detí, no pravdepodobne ich bolo ešte viac. Rudo Klein je jedno z tých detí, ktoré vďaka tomu prežilo. Jeho rodičia skončili v Auschwitzu.

Ako veľmi je pre mladých ľudí dôležitý osobný vzor učiteľa, nielen po odbornej, ale aj po ľudskej stránke?

Je taká doba, keď mladí obdivujú skôr youtuberov, ale ja to neodsudzujem. Len mi záleží na tom, aby vedeli posúdiť, čo je dobré a čo je zlé. Obdivovať niekoho, kto šíri antisemitizmus? Kto kradne? Kto zabil? To je neakceptovateľné. Čo sa týka učiteľov, dúfam, že si mladí časom uvedomia, akí boli pre nich ich učitelia v živote dôležití a budú vďační za to, čo ich naučili a že ich viedli k niečomu zmysluplnému.

Výhodnotenie Eostory, 2025

Získali ste ocenenie v anketе Slovenska roka 2024 v kategórii Podpora mladých talentov. Ako si na to spomínate a čo pre vás osobne znamenalo toto víťazstvo?

Vyhlasovanie výsledkov sa odohrávalo na galavečere v Bratislave, no nič sme nevedeli dopredu. Myslím, že o tom svedčila aj moja reakcia! Ja som vôbec neverila tomu, že by som vyhrala. Keď som počula svoje meno, presne zachytili môj prekvapený výraz. Nemala som ani premyslenú reč. Bol to šok a ešte pár hodín som sa z toho spamätávala. Viete, kamery, významní hostia, ceremónia, stres. Až v noci som si čítala správy a gratulácie, pani riaditeľka to uverejnila aj na Edupage. Potešilo ma to. S odstupom času to vnímam ako morálne ocenenie. Hlavne som vďačná za hlasy všetkým kolegom, priateľom, študentom, či už vtedajším alebo bývalým. Nejde ani o ten samotný hlas, beriem to ako osobné hodnotenie mojej práce.

Ak by ste mali jednu vetou odkázať mladým ľuďom, ktorí dnes hľadajú svoje smerovanie, čo by ste im povedali?

Dôležité je chcieť, nevzdávať sa, vytrvať a dotiahnuť veci do konca. Využiť každú príležitosť, ktorá sa naskytne, aby ste niekedy neľutovali premárnené šance. Nie však na úkor niekoho iného!

Veronika Cvinčeková, redaktorka

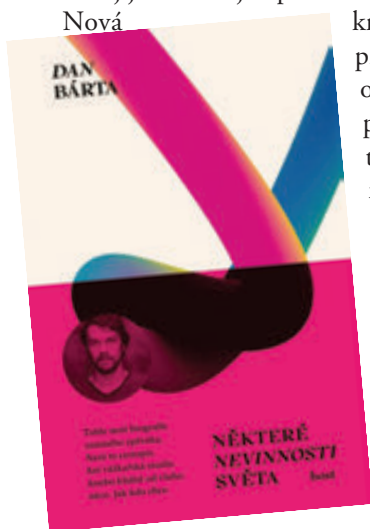
Foto: archív A.V.

SLOVENSKÁ A ČESKÁ KNIŽNICA

Dan Bárta: Některé nevinnosti světa Host, 2025

Meno Dana Bárta je v českém kulturním priestore dlhodo-
bdo spojené predovšetkým s hudbou. Výnimočný spe-
vák, skladateľ a textár sa však už roky suverénne pohybuje mimo
koncertných pódíí aj v literatúre, publicistike a je tiež známym
autorom rozhlasových fejtónov. Jeho písanie má veľa spoločného
s jeho hudobným prejavom: je rytmické, fragmentárne, citlivé
na detail a význam ticha. Bárta patrí k osobnostiam, ktoré od-
mietajú jednoznačné definície. Okrem hudby sa venuje fotogra-
fii, cestovaniu a prírode, čo sa prirodzene premieta aj do jeho
autorského jazyka.

Do literárneho priestoru výraznejšie vstúpil knihou Žvaniti
fér, ktorú napísal spolu s novinárom Petrom Skočdopolem. Ne-
jde o klasickú autobiografiu ani o tradičný rozhovor, ale o hra-
vú korešpondenciu dvoch autorov, v ktorej sa myšlienky voľne
presúvajú medzi osobnými skúsenosťami, jazykovými hrami
a nenápadnými filozofickými úvahami. Text sa zámerne vyhýba
jasnej štruktúre a pointám; zmysel často vzniká až v samotnom
processe „žvanenia“. Kniha tak pôsobí ako literárna improvizácia,
v ktorej je dôležitejší spôsob uvažovania než výsledok.

Nová kniha *Některé nevinnosti světa* predstavuje Dana Bárta v ešte osobnejšej a kontemplatívnejšej polohe. Ide o súbor krátkych textov vychádzajúcich z jeho rozhlasových fejtónov a cestovateľských zápiskov, no nejde ani o cestopis, ani o denník v tradičnom zmysle slova. Skôr sú to literárne miniatúry, obrazy z ciest, koláže prírody a každodenného života, ktoré spája autorov osobitý pohľad na svet. Bárta píše o vzdialených krajinách, stretnutiach s ľuďmi, o tichu pralesa aj o banálnych momentoch, ktoré by sa dali ľahko prehliadnuť. Práve v nich však nachádza to, čo nazýva „nevinnosťami sveta“ – teda chvíle, ktoré ešte nie sú zaťažené interpretáciou, cynizmom či potrebou vysvetľovania.

Texty pôsobia civilne a miestami poeticky, no nikdy nie pate-
ticky. Autor často naznačuje viac, než priamo pomenúva, a ne-
cháva čitateľovi priestor na vlastnú interpretáciu. Objavujú sa
v nich myšlienky o tom, že svet niekedy hovorí najviac vtedy,
keď mlčí, alebo že cestovanie nás neučí objavovať nové miesta,
ale pozeráť sa inak na tie známe. Práve táto nenápadná hĺbka je
jednou z najsilnejších stránok knihy.

Dan Bárta sa touto knihou etabluje ako autor, ktorý dokáže
pracovať s jazykom rovnako citlivo ako s hudbou. Jeho texty nie
sú výpoveďou o ňom samom v prvom pláne, ale skôr tichým
záznamom okolitého sveta, ktorý si všima citlivým okom nezau-
jatého pozorovateľa. *Některé nevinnosti světa* nie sú knihou, ktorú
treba analyzovať či „rozlúštiť“, ale knihou, ktorú treba nechať na
seba pôsobiť – podobne ako skladbu, ktorá znie človeku v mysli
ešte dlho potom, čo dohrá.

Marika Studeničová: Neposeremos Naše vojsko, 2024

Autorkou knihy *Neposeremos* je Marika Studeničová, slovenská novinárka a spisovateľka, ktorá sa dlhodo-
bdo venuje spracovaniu život-
ných príbehov významných osob-
ností slovenskej kultúry. Vo svojej
tvorbe sa zameriava najmä na doku-
mentárne a biografické texty, v kto-
rých spája faktografickú presnosť
s osobnými výpoveďami pamätní-
kov. Pri písaní knihy vychádzala
z archívnych materiálov, rozhov-
orov a rodinných spomienok,
vďaka čomu vznikol komplexný obraz života
hlavného protagonistu.

Knihou približuje život a profesionálnu dráhu slovenského her-
ca Gustáva Valacha, ktorý patril k výrazným osobnostiam slo-
venského divadla, filmu a televízie 20. storočia. Text sleduje jeho
cestu od mladosti a prvých skúseností s herectvom až po obdo-
bie, keď sa stal rešpektovaným charakterovým hercom. Pozor-
nosť sa venuje jeho pôsobeniu v divadle, kde vytvoril množstvo
výrazných postáv, ale aj jeho filmovej a televíznej tvorbe, ktorá
ho priblížila širokej verejnosti.

Dôležitou súčasťou knihy je opis kultúrneho a spoločenského
prostredia, v ktorom Valach pôsobil. Autorka zachytáva fungovanie
umeleckých inštitúcií v období socializmu, vzťah medzi umením
a ideológiou a podmienky, v ktorých herci pracovali. Valachov živo-
topis je tak zasadený do širšieho historického rámca, ktorý pomáha
pochopiť jeho profesionálne rozhodnutia aj osobné postoje.

Publikácia je koncipovaná ako faktografický životopis doplne-
ný o osobné spomienky a dokumenty. Prináša informácie o Va-
lachovej kariére, o jeho pohľade na herecké povolanie, o pracov-
ných vzťahoch i o súkromnom živote. Kniha *Neposeremos* tak
poskytuje ucelený a informatívny obraz skvelého herca aj obdo-
bia, v ktorom slovenská kultúra prechádzala výraznými spoloč-
enskými zmenami.

SLOVENSKÁ A ČESKÁ KNIŽNICA

Alena Sabuchová: **Volajte ma Mandy** Artfórum, 2025

Alena Sabuchová patrí k autorkám, ktoré sa dlhodobo a sústredene pohybujú v priestore pamäti, ženského prežívania a nenápadného presakovania dejín do individuálneho osudu. Je absolventkou filmovej a televíznej scenáristiky, čo sa v jej próze odráža citom pre obraznosť, rytmus a presnú prácu s detailom. Po zbierke *Zadné izby* a oceňovanom románe *Šeptuchy* prichádza s knihou *Volajte ma Mandy*, ktorá potvrdzuje jej autorskú vyzretosť aj schopnosť rozprávať veľké príbehy potichu, bez zbytočných gest.

Sabuchovej nový román je rozprávaním o živote ženy menom Mária, ktorá sa v istom bode rozhodne hovoriť si Mandy. Zmena mena tu nemá efekt ani dramatickosť, ide skôr o jemný posun v seba vnímaní, o potrebu odstupe, ochrany vlastnej intimity a vytvorenia priestoru, v ktorom môže existovať sama za seba. Príbeh sa odvíja prevažne retrospektívne: spomienky staršej hrdinky sa nevracajú v lineárnom slede, ale v náznakoch, obrazoch a náladách.

Osobný osud Mandy je úzko prepojený s dejinami druhej polovice 20. storočia. Vojna, povojnové obdobie, politické zlomy či normalizácia však nikdy nevystupujú ako dominantná téma. Sú prítomné skôr ako tichá, neustále pôsobiaca sila, ktorá nenápadne formuje možnosti, rozhodnutia a smerovanie jednotlivca. Sabuchová sa vyhýba patosu aj historickým skratkám a sústreďuje sa na každodennosť – na to, ako sa veľké dejiny zapisujú do drobných, často prehliadaných životných situácií.

Výrazným motívom románu je hudba. Mandy je klaviristka a hudba pre ňu predstavuje stabilný bod – spôsob obživy aj formu prežitia. Nie je idealizovaná ani romantizovaná; funguje ako tichá opora, ako niečo, čo drží pohromade svet, ktorý je často neprehľadný a neľútostný. Autorka s týmto motívom pracuje nenápadne, bez potreby zdôrazňovať jeho symbolickú rovinu.

Jazyk románu je striedmy, presný a pokojný. Detail má prednosť pred vysvetľovaním, náznakov pred opisom. Emócie nie sú pomenované priamo, no o to intenzívnejšie pôsobia. Práve v tejto zdržanlivosti spočíva sila textu – čitateľ nie je tlačenej k jednoznačným interpretáciám, ale pozývaný k pomalému, sústredenému čítaniu.

Román Aleny Sabuchovej *Volajte ma Mandy* možno čítať ako intímny portrét jednej ženy, ale aj ako širšiu výpoveď o generácii, ktorej životy sa odohrávali v neustálom napätí medzi osobnou túžbou a vonkajšími okolnosťami. Ide o román, ktorý nestavia na dramatických zvratoch, ale na trpezlivom vrstvení skúseností – a práve preto zanecháva hlboký, tichý účinok. Pripomína, že niektoré príbehy netreba kričať, aby v nás zostali dlho prítomné

Kolektív autorov: **Sudety: Ztracený ráj** Host, 2025

Poviedkový zborník *Sudety: Ztracený ráj* vstupuje do literárneho priestoru ako tichá, no mimoriadne sústredená výpoveď o mieste, ktoré v sebe nesie krásu aj traumy. Antológia desiatich poviedok českých autoriek a autorov sa vracia k česko-nemeckému pohraničiu nie ako k historickému problému, ale ako k živému priestoru pamäti, každodennosti a nenápadných ľudských konfliktov.

Sudety tu nie sú kulisou veľkých dejín, ale intímnym svetom, v ktorom sa drobné osobné rozhodnutia stretávajú s tlakom blížiaceho sa historického zlomu.

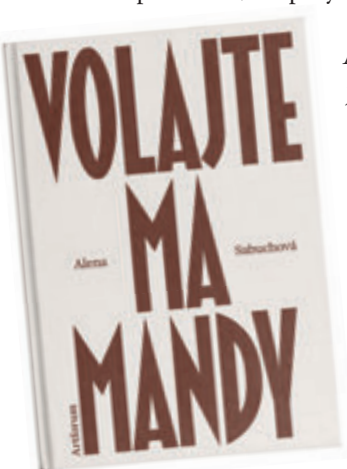
Na knihe sa podieľajú výrazné osobnosti súčasnej českej literatúry – napríklad Kateřina Tučková, Jaroslav Rudiš, Petra Dvořáková, Jakuba Katalpa či Michaela Klevisová – a práve táto autorská pluralita dodáva antológii šírku aj vnútorné napätie. Každý text pracuje s iným rytmom, iným typom rozprávania a inou mierou emocionality, no všetky spája cit pre prostredie, v ktorom sa jazyk, národnosť a osobná identita neustále prelínajú.

Atmosféra knihy je jej najsilnejším prvkom. Poviedky zachytávajú *Sudety* ako miesto ticha, lesov, dedín a malých miest, kde sa susedské vzťahy môžu v jednom okamihu niesť v znamení blízkosti a v ďalšom v náznaku nedôvery. Autori sa vedome vyhýbajú moralizovaniu aj jednoduchým súdom a namiesto toho skladajú mozaiku drobných príbehov, v ktorých sa odrážajú strach, nádej, zvyklosť aj nevyhnutná strata. Historické napätie je prítomné skôr v podtóne než v priamom pomenovaní, čo textom dodáva civilnosť a vierohodnosť.

Rozdielna kvalita jednotlivých poviedok je prirodzeným dôsledkom kolektívneho charakteru knihy. Niektoré texty majú silný emocionálny dosah a zostávajú v pamäti dlho po dočítaní, iné pôsobia skôr ako jemné náladové obrazy. Výrazným doplnkom je aj výtvarné spracovanie – ilustrácie Jaromíra 99 podčiarkujú melancholickú atmosféru a posilňujú pocit, že čitateľ nedrží v rukách len knihu, ale komplexný kultúrny artefakt.

Zborník *Sudety: Ztracený ráj* neponúka uzavreté interpretácie ani jednoduché odpovede. Sila jeho poviedkových textov spočíva v schopnosti otvárať otázky pamäti, viny a spolunažívania a ukazovať, ako hlboko dejiny prenikajú do súkromných životov.

Igor Otčenáš
Foto: zdroj internet

Čipové centrá na Slovensku a v Čechách

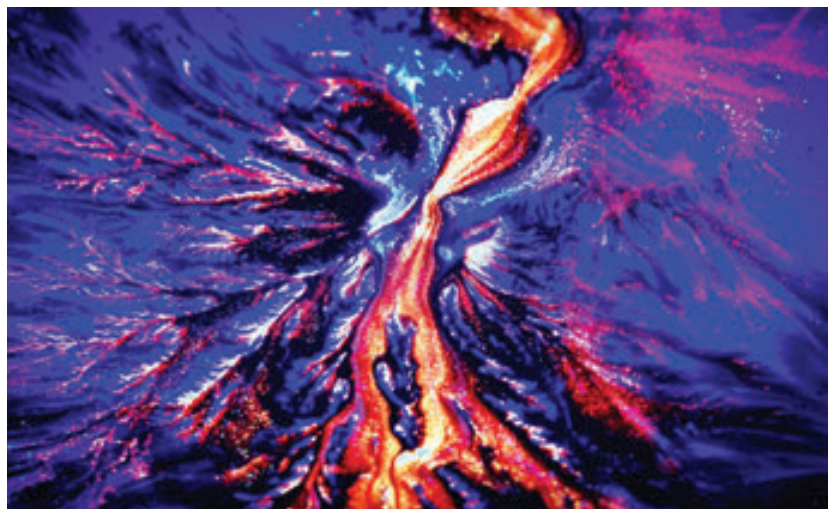
Vo výrobe polovodičových čipov každodenne prebieha reálny súboj o technologickú nezávislosť. Polovodičové mikročipy, ktoré dnes potrebuje každý automobil, telefón, počítač alebo banková karta, sú základným prvkom nielen ekonomickej, ale i geopolitickej stability vo svete.

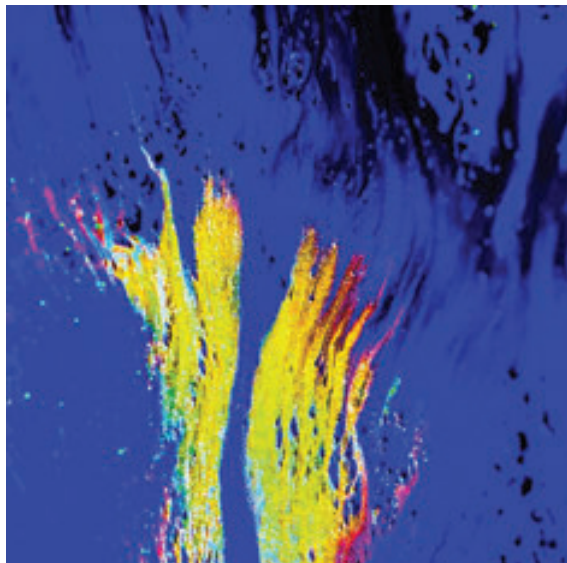
Pandémie, vojny i politické a obchodné problémy medzi globálnymi mocnosťami ukazujú krehkosť a zraniteľnosť dodávateľsko-odberateľských vzťahov na polovodičovom svetovom trhu. Európa si preto nemôže dovoliť byť závislou iba na produkcii čipov z iných kontinentov. Preto Európska únia v posledných rokoch aktívne pracuje na tom, aby znížila technologický náskok svetových premiantov tohoto odvetvia, ktorými sú výrobcovia polovodičových čipov v USA, na Taiwane, v Číne a v Japonsku, a aby tiež posilnila svoju nezávislosť v tomto obchodnom segmente. V rámci programu *Chips for Europe* (čipy pre Európu) sa Slovenská republika a Česká republika samozrejme taktiež radia medzi plnohodnotných členov tohoto európskeho polovodičového združenia, pretože patria medzi málo krajín na svete, ktoré dokážu vyrobiť stroje a zariadenia špičkovej úrovne potrebné pre toto odvetvie priemyslu.

ČIPY NA SLOVENSKU

S cieľom koordinácie všetkých významných zástupcov polovodičového priemyslu na Slovensku bolo koncom minulého roku na Fakulte elektrotechniky a informatiky Slovenskej technickej univerzity (STU) v Bratislave otvorené Slovenské čipové kompetenčné centrum. Bude súčasťou európskej iniciatívy v tomto významnom priemyslovom odvetví a vytvorí ekonomické, výskumné a strategické zázemie pre všetkých kľúčových zástupcov – vládu a štátne orgány, výskumné centrá a univerzity ako aj výrobcov polovodičových súčiastok. Hlavným poslaním slovenského čipového kompetenčného centra bude podpora rozvoja slovenského polovodičového priemyslu, jeho propagácia a vzdelávanie v tomto perspektívnom odvetví. Iba takto je možné zaistiť vybudovanie silného a konkurencie schopného ekonomického systému pre slovenský polovodičový priemysel so zameraním na pokročilé technológie výroby, finalizácie čipov a výkonových modulov. V tomto systéme sa uplatnia aj malé a stredne veľké spoločnosti či startupy, ktoré si takto môžu vďaka kompetenčnému centru pomôcť v ich rozvoji. Napríklad tým, že podnikom, startup firmám, slovenským výskumným spoločnostiam či univerzitám systém zabezpečí prístup k európskej infraštruktúre. Slovenská vláda považuje program *Chips for Europe* za veľmi významný: spája vzdelávanie, vedu, výskum, vývoj s výrobou v praxi, a tým predstavuje komplexný celok jednotnej modernej infraštruktúry. Vláda SR založenie Slovenského

čipového kompetenčného centra vníma ako významný príspevok Slovenskej republiky k európskemu úsiliu zvrátiť nepriaznivý súčasný stav vo výrobe čipov. Významnými partnermi projektu sú Slovenské centrum pre polovodiče, Slovenská technická univerzita (STU), Slovenská akadémia vied (SAV) a Ministerstvo hospodárstva SR.

ČESKÉ POLOVODIČOVÉ CENTRUM

Hlavným cieľom Českého polovodičového centra (CSC – Czech Semiconductor Center) je tak ako aj na Slovensku predovšetkým podpora malých a začínajúcich firiem v oblasti dizajnu čipov. Významným cieľom je tiež vytvorenie priateľského prostredia, v ktorom sa budú vytvárať skutočné inovácie: transfer technológií z univerzít do praxe, podpora startupov a vývoj nových čipov. Toto je aj cieľom Národnej polovodičovej stratégie: vybudovanie príslušnej infraštruktúry, posilnenie výskumu a investície do odborného vzdelania.

Česká republika patrí už po niekoľko desaťročí k známym producentom polovodičových čipov v bývalej TESLE Rožnov pod Radhoštom, po jej privatizácii v TESLE SEZAM a.s., ktorú potom získala renomovaná americká firma MOTOROLA. V súčasnej dobe patrí tento český výrobca čipov americkej firme ON SEMI: tvorí dizajn a výrobu čipov na báze monokryštalického kremíku. Je známe, že Česká republika vlastní jednu z najkomplexnejších polovodičových technológií a patrí medzi krajiny, ktoré dokážu vyrobiť nielen čisté polovodičové substráty, ale aj špeciálne stroje a technologické zariadenia na výrobu čipov.

ON SEMI má v Česku významné aktivity. V Rožnove pod Radhoštom vyrába čipy, súčasnú výrobu plánuje rozšíriť o kompletný proces na báze karbidu kremíku. Tento ambiciózný program asi za 42 miliárd Kč čaká na definitívne schválenie v EÚ. Ďalej ON SEMI v Rožnove a v Brne uviedlo do prevádzky laboratóriá na dizajn čipov, účastní sa programov národného polovodičového centra a vysokoškolského vzdelávania technických kádrov. Ročné tržby ON SEMI presahujú 7 miliárd Kč, plánované rozšírenie výroby by ich malo zvýšiť najmenej o ďalších 20 miliárd Kč.

ON SEMI v Českej republike udelila vzdelávacie granty projektom na VŠB-TUO (Vysokej škole banickej – Technickej Univerzite v Ostrave), na VUT (Vysokom učení technikom) v Brne a na Gymnáziu a Strednej priemyselnej škole

elektrotechniky a informatiky vo Frenštáte pod Radhoštom. VŠB-TUO za získané prostriedky zriadi pokročilé výukové stredisko na praktickú výuku študentov v oblasti polovodičov, podporu spolupráce medzi polovodičovým priemyslom a univerzitou ako aj prípravu študentov na kariéru obecné v obore mikroelektronika. VUT v Brne využije grant na usporiadanie praktických workshopov a taktiež podporu študentov v ich záujme o elektroniku. Na VUT v Brne nedávno otvorili špecializovaný moderný čipový odbor a je to práve táto vysoká škola, ktorá je už v súčasnosti hlavným dodávateľom špecialistov do ON SEMI. Vo Frenštáte plánujú využiť získaný grant na interaktívne on-line počítačové experimenty pre stredoškolákov a hlavne študentov gymnázií: predovšetkým získavanie mladých talentov je významným počínom na podporu polovodičového sektora v Českej republike.

Český národný polovodičový „klastor“ je základnou platformou transformácie českého polovodičového ekosystému. Združuje všetkých jeho kľúčových aktérov a podieľa sa na tvorbe národnej polovodičovej stratégie. Česko má v oblasti dizajnu a výroby čipov výnimočné know-how, ktoré reprezentuje práve také spoločnosti, akou je ON SEMI, ale aj silnú výskumnú základňu českých vysokých škôl a ústavov Akadémie vied. České polovodičové centrum je platformou, ktorá umožňuje spojenie a strategický rozvoj vedecko-výskumných a výrobných kapacít.

Na rozvoj národného polovodičového ekosystému sú zásadné funkčné väzby s polovodičovým prostredím v EÚ, a preto si český polovodičový „klastor“ buduje v tejto oblasti silné pozície a efektívne využíva svoje členstvo v európskom združení SEC – Silicon Europe Alliance. Pre novovzniknuté České polovodičové centrum – CSC má kľúčový význam aktívna účasť polovodičového klastru v strategických projektoch tohto združenia, ktoré koordinuje aktivity európskych čipových kompetenčných centier a čipových liniek, ako aj zapojenie do programu pre európsku návrhovú platformu (*EU Chips Design Platform*). Tá zabezpečuje dostupnosť kľúčových prístrojov a zariadení na vývoj nových čipov aj pre malé a stredné firmy. Činnosť Českého polovodičového centra dokazuje, že Česká republika je rešpektovaným štátom európskeho polovodičového systému.

Text a foto:

RNDr. Ing. Peter Kozma, DrSc.,
Institút Technologických Aplikácií, s.r.o.

Pope Francis, 2020,
58x40 cm

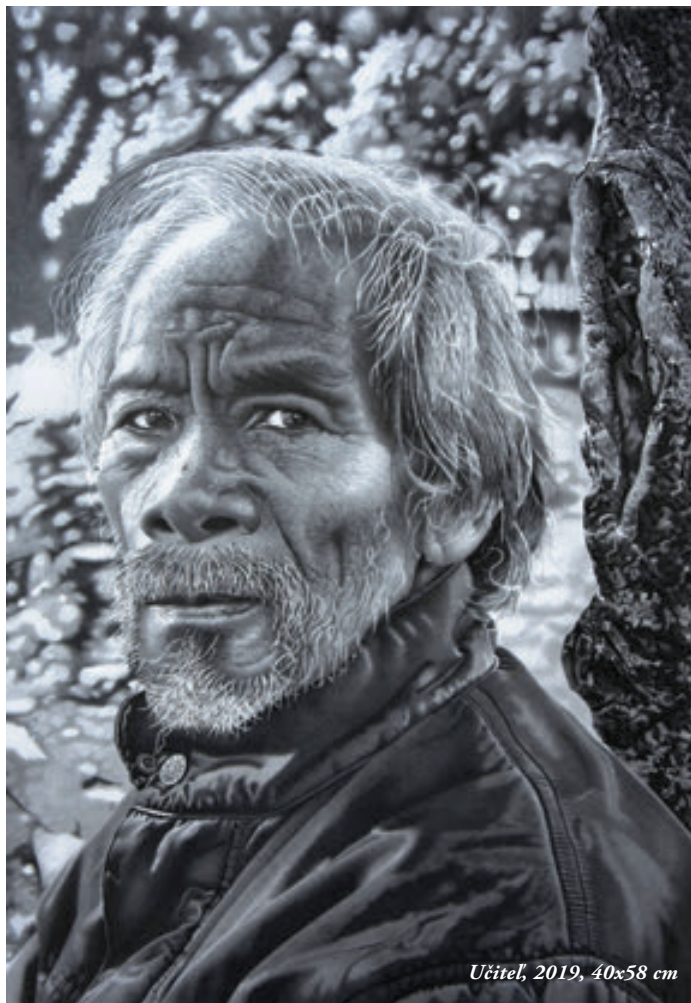
MICHAL STRAŠKA a jeho ceruzky

Výtvarné umenie v celej svojej histórii vznikalo na čo najlepšie zvládnutom remeselnom základe a znalosti technologických postupov. Tvorili podstatné výrazové prostriedky, často s prívlastkom rešpektu a uznania odborníkov.

Túto bázu obohacovala sila realistickej, prevažne figurálnej kresby. Príbeh. Umenie kresby používa paletu materiálov, od ceruzky, cez uhlík až po tuš. Často je skicou, náčrtom pre vznik maľovaného obrazu, sochy či architektonického diela. Mnohých táto technika tak zaujme, že ňou tvoria samostatné obrazy, kresby.

Vnútrajšok sa prejavuje navonok

Učiteľ, 2019, 40x58 cm

Michal Straška (1980 Smolenice) je, vďaka jemu vlastnej trpezlivosti a ustavičnému spoznávaniu možností, dnes v kresbe majstrom. Usiluje dať tomuto zameraniu originálny výraz. Niekedy ho tvorí cesta k dokonalosti, inokedy samotný obsah. Na cestu k výnimočnej technike kresby vstúpil počas vysokoškolského štúdia. Po krátkej tvorivej prestávke pokračoval v kresbe portrétov a postupne aj iných námetov. Je to vzácnosť, stretnúť sa s kresbou, ktorú nerozoznáš od fotografie. Technologický postup u autorových obrazov je o poznaní mnohých remeselných tajností pri tejto technike. Aby sa dozvedel viac, študoval manuály kreslenia a ďalšie stránky tejto špecializácie. Postupne dal obrazom autenticitu vlastnej tvorivej hodnoty, ktorá ho sprevádza dodnes. Skutočnosť, jemnosť, vnútorný život.

Kresba, ako autonómny vyjadrovací prostriedok, patrí medzi najstaršie, ale dodnes najobľúbenejšie techniky. Charakterizuje jednotlivé obdobia umeleckých slohov či štýlov. A vie dať obrazu pridanú hodnotu cez zážitok. Michal Straška s obrovskou dávkou trpezlivosti tvorí na podklade príbehy, kde textúry vyjadrujú sneh, vodu, sklo, trávu a podobne. Jeho obrazy majú viac dimenzií a pohyb. Každé jeho dielo má príbeh, ktorý divák vizuálne obostrie a vníma nielen cez konkrétne, ale tiež cez emócie a jeho osobitosť. A ten príbeh autora má spravidla podobu podnetu či záujmu. Občas o tom napíše, priblíži, alebo porozpráva na výstave. A je to vždy veľmi zaujímavé.

Týmto článkom vám predstavujem svetoznámeho výtvarného umelca. V svete rešpektujú a oceňujú jeho tvorbu ako niečo výnimočné. A tým to aj je. Dnes, keď umenie tvorí temer nez-

Aký pekný pršíplášť, 2017, 58x40 cm

Obedovanie, 2023, 54x40 cm

Nebezpečné hobby, 2018, 56x42 cm

Vodný mlyn v Jabodnej, 2019, 58x42 cm

vládnuteľný zväzok nápadov a tvorivých výrazov, je Michalove dielo takým potrebným kľudovým momentom na obdiv. Kedysi kresba len rozprávala realistické príbehy dejín či portrétov. Michalova kresba je iná, prezentuje 21. storočie a predkladá staronové hodnoty. Preto si ju veľmi vážim.

Michal Straška je na tejto ceste úspešný. Už teraz držiteľ viacerých cien zo sveta. Úspešný účastník medzinárodných súťaží, z ktorých vždy priniesol ceny.

V roku 2014 obdržal cenu na medzinárodnej umeleckej súťaži na Taiwane. Z tých neskorších spomeniem II. miesto na American Art Awards v roku 2022 a I. miesto v súťaži World Art Awards v roku 2023. III. miesto v tejto súťaži získal v tomto roku. A v roku 2025 ocenili autorovu tvorbu III. miestom v súťaži World Art Awards v kategórii realizmus.

Ostatným veľkým úspechom Michala Straška je dielo „Life with Holy Spirit“, ktoré sa v súťaži 2025 World Art Awards v kategórii „Realism – Landscape“ umiestnilo na III. mieste. (<https://americanartawards.com/2025-winning-artists-world-art-awards-cats-31-40/>)

Medzitým realizoval mnoho výstav v zahraničí – Taiwan, Rakúsko, Taliansko a podobne. Veľkú reprezentačnú a úspešnú výstavu mal v minulom roku v reprezentačných priestoroch galérie Justiho siene v Primaciálnom paláci v Bratislave.

Doma však temer neznámy. Veľmi mi záleží, aby sa o jeho talente vedelo.

Jeho tvorba sa i dnes vyvíja. Vkladá do nej prvky, ktoré násobia zážitok. A to je dobre. Systematicky pracuje. Preto jeho kresby diváci obdivujú.

Luboslav Moza, november 2025

Foto: archív autora

Vietor veje, kam chce, 2022, 96x65 cm

Jeden z našich fenoménů

Jsou věci či jevy, které považujeme za samozřejmé. Takové je třeba školní stravování. Už za minulého režimu bylo normální v celé bývalé federaci, a dodnes tomu tak je v Česku i na Slovensku. Ale není to zdaleka normální jev ve všech evropských zemích. Mnohde si děti nosí jídlo na oběd s sebou, ty větší si obřívají jídlo připravené rodiči a ty šťastnější, jejichž maminky jsou v domácnosti, chodí na teplý oběd domů. Ale dokonce i na válkou stíhané Ukrajině fungují ve školách jídelny s dotacemi a mlékem zdarma.

Podstatnou otázkou je financování: v ČR platí rodiče za obědy pro děti v mateřských, základních a středních školách v zásadě jen hodnotu potravin, celou režii hradí stát z rozpočtu. Maximální částka obědu hrazená rodiči je 50 Kč, konkrétní výše se odvíjí od věku dítěte či studenta. Strávníci ze sociálně slabších vrstev mohou dostat slevy či plnou úhradu z různých fondů. Na Slovensku je podle dostupných informací stát ještě velkorysejší. Výhodné jsou i ceny jídel pro vysokoškoláky v menzách: za to, co student zaplatí, by pořídil sotva sendvič v bufetu. O tom, jakou váhu těmto otázkám státní orgány věnují, svědčí i to, že v Poslanecké sněmovně se loni konala konference o školním stravování. Na programu byly odborné příspěvky i výměna zkušeností praktiků z provozu školních jídelen. Od 1. září 2025 platí nová vyhláška o školním stravování, stanovující spotřební koš, tedy nejen množství surovin, z nichž má být strava za daný měsíc uvařena, ale nutriční kvalitu potravin a pravidla, jak sestavit jídelní lístek. Omezuje využívání potravin bohatých na cukr, sůl, nasycené tuky nebo vysoce průmyslově zpracovaných (zajímavé je, že třeba nutričně hodnotné nejsou rybí prsty, které obsahují méně než 60 procent masa, zato množství soli blížící se 1 procentu).

Sporným problémem je plýtvání jídlem: některé děti jsou vybíravé, lépe řečeno až zmlsané a odmítají konzumovat polévky nebo část hlavního jídla vracejí. Novým, progresivním trendem je zavádění bufetového stravování – tedy, že si děti samy na talíř naloží tolik jídla, kolik opravdu snědí. Podobně např. ve Francii připravují porce ve dvou velikostech a strávník si může vybrat množství, které zvládne sníst. Snahou je, aby skladba jídla odpovídala zásadám správné výživy – tedy méně sladkého a více zeleniny, luštěnin a po-

dobných složek stravy. Příkladem jídelny, kde dětem chutná a rodiče jsou s jejími službami spokojeni, je jídelna v mateřské školce v Novoborské ulici na pražském sídlišti Prosek nedaleko mého bydliště. Jídelna má certifikát Zdravá školní jídelna. Používají tu pouze čerstvé suroviny, žádné průmyslově zpracované polotovary; každé jídlo zahrnuje ovoce či zeleninu. Nikoliv nepodstatné je také to, že školní jídelny

učí děti od útlého dětství zásadám správného stolování i to, že společné stravování nedělá rozdíl mezi dětmi z různých společenských vrstev.

Vážme si tedy toho, co považujeme za „normální“: systém školního stravování je velkým výdobytkem současné naší společnosti.

Text: Petr Kuneš
Foto: zdroj internet

lampáš

Príloha slovenských vysokoškolákov v ČR

Ptáci roku 2026 v Česku a na Slovensku

Obě ornitologické společnosti se letos držely strategie výběru ptáka roku z minulých let. Zatímco česká společnost vybrala pěnici černohlavou, která patří mezi nejméně ohrožené druhy, slovenští ornitologové, podobně jako loni, vybrali ptáka, u jehož populace v posledních letech zaznamenali drobný nárůst, ačkoli patří ke kriticky ohroženým druhům – je jím drop velký. Jejich výběry tak lze vnímat i jako připomínku naděje, že ochrana ptáků a podmínek, které potřebují k životu, mají smysl a význam.

Milou zprávou na úvod je, že narůstá zájem o amatérská pozorování a sčítání ptactva, díky čemuž se do širších společenských kruhů dostávají informace a doporučení, které se týkají jeho ochrany. Největší takovou akcí je ptačí hodinka neboli sčítání ptáků na krmítkách. Osmého ročníku sčítání se v Česku účastnilo skoro čtyřicet tisíc pozorovatelů (česká laická sčítání tvoří skoro polovinu všech středoevropských) a na Slovensku se do třetího ročníku sčítání zapojilo skoro šest tisíc lidí, tedy téměř dvojnásobek, oproti minulému roku. Mezi neobvyklými výsledky u Slováků se vyskytlo mimo jiné hnízdění pěnice černohlavé, kterou na krmítko prý přilákala jablka.

Vták roka 2026 drop velký

Drop velký (*Otis tarda*), slovensky *drop veľký* nebo postaru *drop fúzatý*, patří k nejtěžším létajícím ptákům na světě a v Česku se objevuje pouze na Znojemsku. Jeho návrat po krátké pauze v druhé polovině minulého století souvisí s úsilím ornitologických společností okolitých zemí, zejména Rakouska a Slovenska. Patří mezi kriticky ohrožené druhy s nejvyšším stupněm ochrany, podobně jako poštolka rudonohá, mandelík hajní nebo zedníček skalní, které SOS jmenovala ptákem roku v minulých letech. Za zmínku stojí, že se mezi kriticky ohroženými nachází také tetřev hlušec. Tetřevi jsou v české krajině ohrožováni dlouhodobě a hrozí, že se s nimi lidé budou setkávat pouze v kioscích, kde jejich vy-

cpaná torza připomínají časy hojného výskytu. Jediným místem, kde byl v rámci bývalého československého prostoru tetřev ještě relativně v bezpečí, byly Tatry, nicméně pokud dojde ke změnám ochrany TANAPu, které navzdory mnoha mezinárodním úmluvám i zdravému rozumu nyní členové slovenské vlády navrhuji, nemusí tomu tak být dlouho.

S dropem velkým je situace na Slovensku o poznání optimističtější a slovenští ornitologové mají důvod ho nazývat symbolem zdravé zemědělské krajiny. Ptáka většího než krůta, který se dříve vyskytoval ve velké části slovenských nížin, lze dnes najít pouze na

chráněném území Sysľovské polia na okraji Bratislavy, o kterém jsem na těchto stránkách psala předminulý rok. Toto území je významné celoevropsky, protože si na něm zvyklo přezimovat více jak 75 % středoevropské populace dropů a Slovensko tak má nezastupitelnou roli v jejich ochraně. V loňském roce zde dokonce deset slepic zahnízdilo, což lze vzhledem k předchozímu vývoji považovat za úspěch. V tiskové zprávě dlouhodobý vývoj reflektují slovy: „Zo Žitného ostrova a z území severne od Malého Dunaja dropy prakticky vymizli. Dôvodom boli zmeny v poľnohospodárstve – sceľovanie polí, rozoranie medzí, úhorov, celková intenzifikácia poľnohospodárstva, pytliactvo aj stavba elektrických vedení, do ktorých dropy narážali.“ Zda se podaří dropům vrátit na Žitný ostrov, zatím zůstává neisté.

Drop velký: George Edwards, Public domain, prostřednictvím Wikimedia Commons.

Pták roku 2026 pěnice černošlá

Rod pěnic se kolem člověka vyskytuje docela často i v městské zeleni, ale jak název napovídá, častěji je slyšíme, než bychom je viděli. Ptákem roku je v Česku pěnice černošlá (*Sylvia atricapilla*), slovensky *penica čiernošlá*. Vzhledem jsou to nenápadní drobní pěvci, samci s černou čepičkou, samice a mláďata s rezavohnědou. Když se na jaře vrátí ze zimovišť, rozezní se charakteristické flétnové zpěvy. „Zcela po právu ji řadíme mezi naše nejlepší zpěváky. Samci se nejčastěji ozývají z křovin a do svého zpěvu často začleňují motivy dalších druhů, například kosa černého, pěnice slavíkové nebo slavíka obecného. Kromě melodického zpěvu je pro černošlávka typický i zřetelný, tvrdý kontaktní hlas ‚tek-tek‘, připomínající škrtání oblázků o sebe,“ komentuje v tiskové zprávě ČSO hlas pěnice významný ornitolog Zdeněk Vermouzek. Pěnice černošlá patří mezi pět nejhojněji se vyskytujících ptačích druhů v ČR, ale neznamená to, že by byly mimo ohrožení člověkem. Pěnice obvykle migrují a jejich nejčastějším zimovištěm jsou oblasti ve Středomoří, kde je ohrožují pytláci. Například na Kypru, na Maltě a v Itálii, ale i v mnoha dalších středomořských zemích se migrující ptačtvo ilegálně loví ať už pro zábavu nebo jako delikatesa pro vybrané restaurace a často k tomu dochází brutálními způsoby. Na našem území pěnice hnízdí, tudíž jim můžeme pomoci správnou péčí o zahrady a o krajinu – například tak, že jim poskytneme úkryt v neposečené části trávníku, v keřích a stromech. Mezi pěnicemi přibývá přezimujících jedinců, kterým budou k užítku například hromady starých větví nebo bobulovité keře.

ČSO má pěnici černošlavou ve svém logu, proto letos svým výběrem ptáka roku upozorňuje na sté výročí od založení.

Sto let od založení Československé ornitologické společnosti a vyhynutí holuba stěhovavého

Ornitologické společnosti v Česku a na Slovensku (ČSO a SOS) letos slaví sto let své činnosti, dříve pod společným názvem Československá ornitologická společnost. Připojili se českoslovenští vědci a ochránci ptačtva k mezinárodním organizacím pozdě? Vůbec ne, bylo to pouhé tři roky po založení *Mezinárodní rady pro ochranu ptáků*, předchůdce dnešní společnosti *BirdLife International* (od roku 1993), americkými ornitology Thomasem Gilbertem Pearsonem a Jeanem Theodorem Delacourem, již jsou ČSO i SOS vedle dalších společností ve 114 zemích součástí.

Rada pro ochranu ptáků vznikla v reakci na narůstající rizika, kterým ptáci po celém světě čelili. Jeden ze zakladatelů, Pearson, si sám v mladickém věku přivydělával lovením volavek a prodejem jejich peří, naučil se preparovat ptáky a díky tomu si dokázal zabezpečit finance na studium. Ve vyšším věku se zasadil nejen o ochranu volavek a regulaci obchodu s peřím, ale o mezinárodní ochranu ptačtva. Pearson je autorem knihy *The Bird Study Book* (1917), v níž se snaží přiblížit základy studia a ochrany ptačtva širšímu dobovému publiku laických zájemců o ornitologii.

Na přelomu devatenáctého a dvacátého století došlo k mnoha proměnám v základních postojích člověka ke světu – nejen kvůli rozmachu techniky a vzniku větších aglomerací, ale i kvůli jejich následkům, které lidé kolem sebe začali pozorovat. Některé z následků proměny počinání si člověka ve světě musely být svojí náhlostí opravdu zářející, například vyhynutí holuba stěhovavého (*holub stáhovavý*, *Ectopistes migratorius*). Poslední jedinec uhynul roku 1914 v zajetí (přičemž posledního údajně zastřelili

Pěnice černošlá: Henry Eeles Dresser, CC BY-SA 4.0, prostřednictvím Wikimedia Commons.

roku 1900), a přitom šlo o pravděpodobně nejhojněji se vyskytujícího opeřence na Zemi, ačkoli se vyskytoval zejména v Severní Americe. Nemohlo jít o nenápadné vyhynutí, muselo se tak stát takříkajíc v přímém přenosu. Nejen že byl holub stěhovavý vcelku nápadný pták svojí velikostí i zbarvením, ale byl součástí každodennosti – kvůli obživě byl loven odnepaměti, ale lov pro zábavu a rychlé přesouvání se lovců díky zlepšující se dopravě se mu spolu s odlesňováním pravděpodobně staly osudnými. Popis průběhu úbytku jeho populace spolu s odhadovanými čísly ulovených jedinců ročně se zdají být neuvěřitelné. Kilometry dlouhá a stovky metrů široká obří hejna holubů stěhovavých byla pověstná a muselo se zdát, že nemají konce. Tím víc je zářející, že se dodnes dokonce i na některých místech Evropy provozuje sportovní lov migrujících ptáků, a to jich ani není tolik, že by se při jejich přeletu zastínila obloha na několik hodin, jako tomu prý bylo s hejny holuba stěhovavého.

Oba zakladatelé *Mezinárodní rady pro ochranu ptáků* byly svědky této zářející a děsivé události, kdy zmizel ze světa vlivem lidské nenasytosti jeden z nejpocetnějších zástupců ptačí říše, holub stěhovavý. Bylo to právě po jeho vyhynutí, kdy začaly po celém světě vznikat ornitologické společnosti.

Alexandra Brocková

Foto: volné licence prostřednictvím Wikimedia Commons

Internetové zdroje:

1. ČSO/BirdLife CZ: Tereza Valchářová, *Pták roku 2026: pěnice černošlá*, 03.02.2026. [https://www.birdlife.cz/ptak-roku-2026-penice-cernošlá/, 20.02.2026].
2. ČSO/BirdLife CZ: Web Ptačí hodinka. [https://ptachodinka.birdlife.cz/, 20.2.2026].
3. SOS/BirdLife SK: *Ešte pred sto rokmi ich boli tisíce. Dnes tento druh bojuje o prežitie. Vítkom roka 2026 je drop veľký (Oris tarda)*, 02.01.2026. [https://www.vtaky.sk/press/show/320, 20.02.2026].
4. SOS/BirdLife SK: *Vtácia hodinka 2026: rekordná účasť a zaujímavé pozorovania*, 12.01.2026. [https://vtaky.sk/press/show/322, 20.02.2026].
5. SOS/BirdLife SK: Web Vtácia hodinka. [https://vtaciahodinka.sk/, 20.2.2026].
6. The Natural History Museum, London: Caton, Emma. *Passenger pigeon: How the world's most common bird went extinct*. [https://www.nhm.ac.uk/discover/passenger-pigeon-how-the-worlds-most-common-bird-went-extinct.html, 20.02.2026].
7. Wikipedia: T. Gilbert Pearson [https://en.wikipedia.org/wiki/T._Gilbert_Pearson, 20.02.2026].

Konzervovanie zabudnutím

Gotická cesta je kultúrnym pokladom strednej Európy. Je to malé „giottovské Taliansko“ vrcholnej fresky stredoveku v tichých gemerských dolinách, ktorým sa dnes prezýva „hladové“. O to viac vyniká kultúrny poklad schovaný v srdci slovenských vápencových hôr. *Gemer* – to je predovšetkým minulosť baníctva. Od staroveku sa hory delili s Gemerčanmi o svoje nerastné bohatstvo. V stredoveku bola táto oblasť vďaka nerastom jednou z najbohatších v celej Európe. Posledná „banská bašta“ padla ale v roku 2008 v *Nižnej Slanej*. Od tej doby zostáva na *Gemeri* iba banský „sentiment“.

Vysvetlivky zde: *Fasácke: skvelé, vyborné. **Fiam: oslovenie „synu“, kedy starší dáva priateľsky najavo autoritatívnejšie postavenie.

Tento „sentiment“ privádza mnohých skrz otázku po sláve *Gemera* do stredoveku. Zo stredoveku si môžeme vybrať mnohé vrcholy slávy. Vyberáme tú menej známú. Medzi *mongolskou* a *osmanskou* inváziou poznali Gemerčania ešte jednu exotickú kultúru: *taliansku*. Šľachtická rodina *Bebekovcov*, ktorá na *Gemeri* vládla do 16. storočia, bola blízka uhorskému kráľovskému stolcu. Mnohí z *bebekovského* rodu patrili k rytierom, ktorí sprevádžali uhorských kráľov z rodov *Arpádovcov* a *Anjouovcov* na ich zahraničných cestách. Tak *Bebekovci* poznali veľký kus európskeho kontinentu. Z jednej z týchto ciest si priniesli viac než magnetku – ich suvenírom boli talianski majstri freskovej maľby. Musíme podotknúť, že záujem o cestu do *Uhier* bol zrejme obojstranný. *Toskánski* a *benátski* majstri freskovej maľby totiž našli nové, freskou nedotknuté a bohaté miesto na svoje uplatnenie. Zatiaľ čo v *Taliansku* by platili za priemerných remeselníkov, na *Gemeri* sa im otvoril nový priestor na ich tvorbu. Už od 13. storočia musela mať každá väčšia banská usadlosť v *Uhorsku* svoj kostol. Zároveň bol *Gemer* dosť ďaleko od pápežského drobnohľadu a umeleckej konkurencie. To znamená, že talianski majstri mali pre svoje najradikálnejšie a najdivokejšie biblické obrazové interpretácie desiatky a desiatky metrov štvorcových voľnej plochy. Stačilo odísť s *Bebekovcami* za *Alpy*.

Tak vzniká *Gotická cesta* prebohatá na znaky a symboly. Možno keby sa *Dan Brown* odvážil vstúpiť do hladových dolín *Gemera*, pobehoval by *Tom Hanks* v roli *prof. Roberta Langdona* medzi *Rožňavou*, *Plešivcom*, *Štítnikom*, *Rákošom* a *Ochtinou*. Talianski majstri podľa užitej symboliky na *Gemeri* pochádzali približne z *Padovy* alebo z *Luccy*, teda z miest, kde sa tieto motívy nachádzajú. Za *Padovu* svedčí predovšetkým ozdobná ornamentálna freska, ktorá sa zachovala v evanjelickom kostole v *Plešivci* a v zrúcanine kláštora *Pauliánov* v *Gombaseku*. Za *Luccu* zase motív *Volto Santo* na severnej stene evanjelického kostola v *Štítniku*. Niektorí dokonca tvrdia, že hĺbka a protoperspektíva obrazov svedčí o vplyve školy majstra *Giotta di Bondone*. Ale obrazy sú prebohaté aj na symboly, ktoré nás neodkazujú ku žiadnemu konkrétnemu miestu v *Taliansku*, ale ktoré svedčia o rafinovanosti talianskych majstrov: napr. znak Ω , ktorý vzniká spojením tváre Ježiša a jeho matky *Márie* v evanjelickom kostole v *Kocelovciach*, či tridentským koncilom zakázané spodobnenie tajomstva trojjednosti v evanjelickom kostole v *Ochtinej* a rímskokatolíckom kostole v *Rákoši*. Talianski majstri zrejme založili na *Gemeri* aj umeleckú školu, ktorá ešte v jednej alebo v dvoch generáciách pôsobila predovšetkým v severnom *Uhorsku*. V období reformácie – ktorá okrem iného nepriala freske – boli fresky „vdakabohu“ zakryté novou vrstvou omietky. Evanjelikov *biblia pauperum* neodvážala od bohoslužby a za niekoľko desaťročí sa na fresky úplne zabudlo.

Ich zabudnutie bola určitá forma ich konzervácie. Väčšina fresiek odpočívala konzervovaná a schovaná až do 19. storočia. Jeden z prvých, kto sa pokúsil o ich *renescienciu*, je dnes taktiež zabudnutý uhorský kunsthistorik, reštaurátor a maliar *István Gróh* (1867–1936). Ten stál za prvým systematickým odkrývaním a reštaurovaním týchto fresiek. Pretože sa na konci 19. storočia chystalo celé *Uhorsko* na tisícročie uhorskej koruny, budapeštianski ministri školstva a kultúry nešetrili na záchrane a prezentácii uhorského kultúrneho dedičstva. *Gróh* sa tak stal priekopníkom reštaurátorstva a zároveň vytvoril sériu akvarelových kópií gemerských fresiek, ktoré boli vystavené práve u uhorského milénia v *Budapešti*. O tom pojednáva napr. *Peter Buday* v knihe *István Gróh a dokumentovanie stredovekých nástenných maľieb v Uhorsku*. Potom ale prišla prvá svetová vojna a druhá vlna zabudnutia – či konzervácie (?). Preto je na mieste pýtať sa, čo je zmyslom a účelom tejto formy konzervácie – teda kon-

Dvere pamätajúce Osmanov, Kocelovce

Starozákonný Jonáš a veľryba, Štítik

Volto Santo, Štítik

zervácie po spôsobe zabudnutia. Podobná forma konzervácie môže pripomínať bežnú skúsenosť so zabudnutými konzervami v najvrchnejších poličkách špajze. Jednoducho tam sú, dokiaľ ich neobjavíme. Pokiaľ ich objavíme po niekoľkých storočiach a generáciách, naše nadšenie z objavu to znásobí. Ale aj najlepší konzervant má svoju trvanlivosť. Fresky dnes nie sú v stave, aký by si zaslúžili. Na druhú stranu podobná forma konzervácie dodáva špecifickú formu zážitku. Návšteva *Gotickej cesty* má omnoho bližšie ku španielskym conquistadorom objavujúcim veľké neznámo v často nehostinnom prostredí než k modernej návšteve múzea či galérie. Obzvlášť v modernom svete je to zážitok unikátny a jedinečný – unikátny a jedinečný pre návštevníka, ktorý sa často ocitá na podobnom mieste sám. Exkluzivi-

ta je znásobená vedomím, že ide o miesta antituristické *par excellence*. V dobe, kedy Taliani redukujú prístup k fontáne *Del Trevi* turniketom, je *turista* na *Gotickej ceste* vítaným *pútnikom*. Putuje ale sám, s mapou a autom či autobusom, od jedného kostola k druhému, od obce k obci, vyhľadáva informačné tabule, snaží sa nájsť kontakt na konkrétnu osobu kostolníka či farára, niekoho, kto má na Bohom zabudnutom mieste prastarý kľúč od dverí, ktoré chránili obyvateľstvo ešte pred Turkom. Tie isté dvere, ten istý kľúč, ten istý príbeh namaľovaný do vlhkej omietky neznámych Benátčanom či Toskánčanom pred siedmimi storočiami, to vše je tam pre teba, *pútnika*. Gemerské fresky zažili mnohé – ale iba vďaka ochotnej pomoci dobrovoľníkov zo *združenia Gotická cesta* môžu tieto fresky žiť naďalej a dá-

vať zmysel *pútnikovej púti*. Príbeh fresiek bol dlho konzervovaný zabudnutím. Dnes je povedomie o ich existencii, ale vedomie o ich význame stále chýba. Preto, milý čitateľ, pokiaľ sa rozhodneš navštíviť *Gotickú cestu* na Bohom zabudnutých miestach v hladových dolinách *Gemera*, vedz, že aj táto návšteva pomáha k plnému uvedomeniu si dedičstva, za ktoré – ako dediči – nesieme zodpovednosť.

Text a foto: *Marek Lentvorský*

Symbol Omegy vo výjave snímania z kríža, Kocelovce

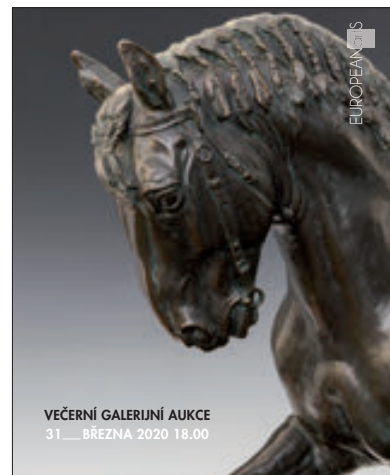
Sv. Erazmus pri tortúre vyťahovania čriev, Štítik

Naše studio tvoří nejen grafici, ale i DTP specialisté pro předtiskovou přípravu. Dáváme si záležet na kreativitě a nápadu, který je posléze vizualizován v našich grafických výstupech.

Nabízíme profesionalitu, spolehlivost, osobní přístup i rozumné ceny.

Knihy a katalogy

Časopisy

Katendáře

Letáky a Corporate identity

OTEVŘETE DVEŘE
NEJVYŠŠÍ CENĚ
ZA VAŠI NEMOVITOST

Odhad nemovitosti zdarma
Dědické řízení

+420 724 144 844

jana@janasmidovareality.cz

www.janasmidovareality.cz